

Germanizmi u romanu "Ciganin, ali najljepši" Kristiana Novaka

Jančec, Augustina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:468197>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za germanistiku

Odsjek za kroatistiku

**GERMANIZMI U ROMANU *CIGANIN, ALI NAJLJEPŠI*
KRISTIANA NOVAKA**

DIPLOMSKI RAD

18 ECTS-bodova

Augustina Jančec

Mentorice:

izv. prof. dr. sc. Aleksandra Ščukanec

prof. dr. sc. Anđela Frančić

Zagreb, srpanj 2024.

Hvala obitelji i prijateljima koji su bili uz mene tijekom cijelog studija te mentoricama na vodstvu za vrijeme pisanja ovog rada.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Povijesni pregled kontakta zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja	5
2.1. Kontakt zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja u suvremeno doba	8
3. Roman <i>Ciganin, ali najljepši</i>	10
4. Dodirno jezikoslovlje: temeljni pojmovi.....	12
4.1. Dvojezičnost i višejezičnost	13
4.2. Jezični dodir.....	15
4.2.1. Posljedice jezičnih dodira.....	17
4.2.2. Jezik davalac, jezik primalac i jezik posrednik	18
4.2.3. Leksičko posuđivanje	19
4.2.4. Posuđenica	20
4.2.5. Germanizam u hrvatskom jeziku.....	20
4.2.6. Adaptacijski procesi jezičnih preuzimanja jezika u kontaktu	23
5. Germanizmi u romanu <i>Ciganin, ali najljepši</i>	24
5.1. Analiza germanizama u romanu <i>Ciganin, ali najljepši</i>	25
6. Zaključak.....	85
7. Literatura.....	86
Sažetak.....	93
Zusammenfassung	94

1. Uvod

Hrvatski jezik obiluje posuđenicama iz različitih jezika s kojima je kroz povijest bio u kontaktu. Jedan je od tih jezika njemački, koji je utjecao ne samo na hrvatski standardni jezik, već i na njegova narječja, posebice na kajkavsko, u kojemu pronalazimo brojne njemačke posuđenice. Te su posuđenice posljedica doticaja hrvatskih govornika s govornicima iz zemalja njemačkog govornog područja. Te su zemlje tijekom stoljeća imale važan povijesni, politički, društveni, kulturni, ali i jezični utjecaj na Hrvatsku.

U ovom se radu obrađuju njemačke posuđenice, odnosno germanizmi ekscerpirani iz romana *Ciganin, ali najljepši* Kristiana Novaka, točnije, iz prvih osam poglavlja romana. Cilj je rada prikazati utjecaj njemačkog jezika na hrvatski jezik, osobito na kajkavsko narječje (međimurski dijalekt), kojim je pisan velik dio romana, analizirati germanizme u romanu i predstaviti njihovu ulogu u romanu.

Rad će biti podijeljen u više poglavlja. Radi razumijevanja pojavnosti germanizama u hrvatskom jeziku, u uvodnome dijelu rada bit će prikazan kontakt zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja kroz povijest. Potom će se kratko opisati sadržaj romana *Ciganin, ali najljepši*, odrediti njegovo mjesto u suvremenoj hrvatskoj književnosti te predstaviti teorijski okvir o osnovnim pojmovima dodirnog jezikoslovlja uz definiciju pojma germanizama. Središnji dio rada bit će rječnik germanizama ekscerpiranih iz Novakova romana upotpunjen njihovom višerazinskom analizom. Rječnički će članak sadržavati natuknicu (germanizam) i njezinu gramatičku odrednicu, značenje, prikaz etimologije i rečeničnu potvrdu koja sadržava natuknički germanizam. Zatim slijedi analiza prilagodbe germanizama hrvatskom jezičnom sustavu na gramatičkoj, semantičkoj i stilističkoj razini prema metodologiji dodirnog jezikoslovlja. U završnom će se dijelu rada sažeto prikazati uočene značajke germanizama u romanu *Ciganin, ali najljepši* Kristiana Novaka.

2. Povijesni pregled kontakta zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja

Jezično je posuđivanje uvjetovano kulturnim posuđivanjem pa je zbog toga u dodirnojezikoslovno istraživanje potrebno uključiti i povijesne i kulturološke aspekte posuđivanja. U ovom ćemo radu najprije predstaviti kontakt zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja kroz povijest da bismo objasnili kontekst jezičnog posuđivanja iz njemačkog u hrvatski jezik. S obzirom na to da detaljno izlaganje povijesnih odnosa tih zemalja nije predmet ovog rada, u sljedećem će poglavlju biti istaknute samo ključne povijesne činjenice koje potvrđuju njihov kontakt.

Germanizmi su u hrvatskom jeziku posljedica duge zajedničke povijesti hrvatskih i austrijskih zemalja (Štebih Golub 2010: 35), stoga ih možemo smatrati „svjedocima zajedničke povijesti koji nam govore o tome na kojim je područjima ljudske djelatnosti dodir dviju kultura bio najintenzivniji kao i o tome koja je civilizacija bila dominantna“ (ibid.). Ipak, „standardni sloj hrvatskog leksika bilježi relativno skroman broj njemačkih posuđenica (npr. *baklja, celer, cilj, kifla, šunka, vic*) posuđenih iz raznih razdoblja (Puškar 2010: 131). Nesporan povijesni utjecaj njemačkog jezika i njemačke kulture na supstandardni sloj hrvatskog jezika dokazuju mnogi sjevernohrvatski govori u kojima nalazimo veliki broj germanizama (ibid.). Ti nam govori dokazuju da su zemlje njemačkog govornog područja imale nedvojbenu utjecaj na hrvatsku kulturu, ali i jezik.

O najranijim dodirima Germana i Slavena već u prvim stoljećima nove ere svjedoče tzv. sveslavenski germanizmi, „posuđenice iz pragermanskog i gotskog jezika te zapadnogermanskih dijalekata zajedničke svim slavenskim jezicima“ (Štebih Golub 2010: 35). Neki su od takvih germanizama riječi *knez, šljem, kupiti, puk* i *škrinja* (Puškar 2010: 129 prema Kiparsky 1934: 181–265).

Dodiri između njemačkog i hrvatskog jezika započeli su u vrijeme franačkih osvajačkih pohoda u 8. i 9. stoljeću, a trajali su sve do početka 20. stoljeća, odnosno do raspada Austro-Ugarske Monarhije (Dragičević 2005: 85).

Početak 13. stoljeća uspostavlja se stalna veza između Hrvatske i zemalja njemačkog govornog područja kada tzv. *hospites*, doseljenici iz njemačkih zemalja koji su bili vješti obrtnici, sudjeluju u osnivanju nekih hrvatskih gradova (Piškorec 2005: 49). Njih je Bela IV. nakon tatarskih razaranja 1242. pozvao da pomognu pri ponovnoj

izgradnji Zagreba. Osim toga, značajan utjecaj zemalja njemačkog govornog područja dokazuje i činjenica da se između 1377. i 1436. prema gradskom statutu svake godine biraio sudac, naizmjenično iz jedne od najzastupljenijih jezičnih skupina – hrvatske, mađarske, talijanske i njemačke (Štebih Golub 2010: 35). Bogata prijevodna književnost za vrijeme reformacije i protureformacije povećala je njemački utjecaj. U to su se doba riječi kojima se u hrvatskom nije nalazio ekvivalent preuzimale izravno iz njemačkog (ibid.).

Izborom Ferdinanda I. za hrvatskog kralja u 16. stoljeću veza se između Austrije i Hrvatske učvršćuje i intenzivira (Piškorec 2005: 49 prema Žepić 1995). U sklopu Habsburške Monarhije osnovana je Vojna krajina (njem. *Militärgrenze*, 1535. – 1871.) radi obrane od Osmanlija, u kojoj je njemački jezik imao posebnu ulogu (Piškorec 2005: 49), a koja je tijekom više od tri stoljeća bila „plodnim tlom za dvojezičnost i intenzivniju uporabu njemačkog jezika“ (Puškar 2010: 130). Širenju upotrebe njemačkog jezika doprinijela je i carska reforma školstva 1764. godine te uvođenje njemačkog jezika u nastavu pučkih škola (ibid.). Na području Vojne krajine osnivale su se škole ustrojene po uzoru na austrijski obrazovni sustav kako bi djeca graničara naučila njemački jezik (Štebih Golub 2010: 36).

Hrvatsko se plemstvo rodbinskim i političkim vezama povezalo s austrijskim. S ciljem da ponijemči hrvatsko plemstvo radi svojih centralističkih težnji kraljica ga je Marija Terezija (1717. – 1780.) pozivala k sebi i upoznavala ga s njemačkim plemstvom te njegove pripadnike ženila s njemačkim ili već ponijemčenim češkim plemićima i plemkinjama (Štebih Golub 2010: 37). Osim toga, njemački se jezik rezolucijom Josipa II. na kratko vrijeme (1786. – 1790.) uvodi kao službeni jezik vojske, sudstva i školstva. Iz upotrebe ga ipak potiskuje latinski kao sredstvo otpora germanizaciji i mađarizaciji (Dragičević 2005: 68).

S obzirom na to da su se u to vrijeme koristila tri jezika (latinski, njemački i hrvatski kajkavski književni jezik), društveno-jezično stanje dopreporodnog i preporodnog doba u užoj Hrvatskoj Kessler opisuje polilingvističkim. Ta su se tri jezika razlikovala po svojoj funkciji i statusu: kajkavskim se služilo seljaštvo i sitno građanstvo, njemačkim (i hrvatskim kajkavskim književnim) građani, a školovana inteligencija i viši staleži latinskim (Štebih Golub 2010: 36). Od kraja 18. stoljeća njemački dobiva veću važnost u životu bogatijeg gradskog plemstva. Kessler to objašnjava težnjom viših slojeva da se od

običnog puka razlikuju jezično, modnom orijentacijom prema Beču, ulogom vojske u društvu i važnom ulogom njemačkog jezika na cijelom teritoriju za nadregionalnu komunikaciju obrtnika i trgovaca. Isto tako, mnogi su se Hrvati školovali u Grazu, Beču ili Münchenu (ibid.).

Na njemačkom jeziku počinju izlaziti novine i časopisi. Neki su od njih *Kroatischer Korrespondent* (1789.), *Agramer deutsche Zeitung* (1796.) te *Agramer Zeitung* (1826.) s prilogom *Luna*, a do druge se polovice 18. stoljeća mnoge predstave izvode na njemačkom jeziku (Puškar 2010: 130). Ipak, u to se doba njemački jezik u književnosti pojavljuje samo u funkciji karakterizacije nekog lika, kao obilježje njegova podrijetla ili pripadnosti određenoj društvenoj skupini (Dragičević 2005: 88).

Raspadom Austro-Ugarske Monarhije 1918. slabi utjecaj njemačkog jezika u Hrvatskoj. Tek nakon Drugog svjetskog rata ponovno se uspostavlja izravni dodir hrvatskog jezika s njemačkim jezikom. Razlog tome su odlasci Hrvata na rad u Njemačku, čiji vokabular najčešće ostaje na razini tzv. *Gastarbeiterdeutsch* (Dragičević 2005: 88).

Neka od najranijih istraživanja jezičnih dodira na našem području su rad Miloša Trivunca (*Nemački uticaji u našem jeziku*, 1937.), monografija Hildegard Striedter-Temps (*Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*, 1958.), rad Edmunda Schneeweisa (*Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, 1960.), djelo iz 1975. godine Matthiasa Rammelmeyera (*Die deutschen Lehnübersetzungen im Serbokroatischen, Beiträge zur Lexikologie und Wortbildung*) i disertacija Thea Bindera (*Die deutschen Lehnwörter in der kroatischen Essegger Mundart*, 1954.) (Tepeš Golubić 2016: 18–19). Valja napomenuti da u tim radovima autori sve riječi posuđene iz njemačkog jezika svrstavaju u istu kategoriju, a pritom ne definiraju pojam *germanizma* (ili *posuđenice*).

2.1. Kontakt zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja u suvremeno doba

U novije se doba status Hrvata u Njemačkoj mijenja. Tome pridonosi ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine. Hrvatski se građani u percepciji njemačkih institucija smatraju „integriranom populacijom s hrvatskim migracijskim porijeklom“, a stekli su respektabilan ugled u sredinama u kojima žive i rade. Dokazali su se u političkom, poslovnom, kulturnom i javnom životu Njemačke. Mnogi su se visokoobrazovani hrvatski državljani istaknuli u svojim profesionalnim područjima poput medicine, prava i drugih (Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Online¹). U njemačkim gradovima djeluju hrvatske društveno-kulturne udruge, poput Matice hrvatske, Društva hrvatskih intelektualaca, Hrvatskog svjetskog kongresa za Njemačku te Hrvatske kulturne zajednice. Osim zajednica, očuvanju jezičnog, kulturnog i nacionalnog identiteta doprinose hrvatske katoličke misije. Prema popisu iz 2019. godine u Njemačkoj živi 414 890 hrvatskih državljana (ibid.).

Njemački se jezik danas se u Hrvatskoj uči većinom kao drugi strani jezik, a Puškar (2010: 131) pretpostavlja da će na tome mjestu (iza dominantnog globalnog engleskog) još neko vrijeme ostati. U školskoj godini 2021./2022. u osnovnim školama njemački jezik učilo je 22,3% učenika, a engleski 71,1% ((Državni zavod za statistiku 2023²), dok u srednjim školama njemački uči 32,6% učenika, a engleski 92,9%. Ostali jezici čine manji postotak (Državni zavod za statistiku 2023³). Engleski je jezik kao strani jezik dominantan u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj. Ipak, interes za učenje njemačkog jezika postoji i veći je od interesa za učenje drugih stranih jezika.

U razgovornom se jeziku mlađe populacije posuđenice iz njemačkog jezika rijetko čuju (popularan je germanizam *ziher* i još poneki) (Puškar 2010: 131). Prema najnovijem popisu iz 2021. godine u Hrvatskoj živi 3 358 stanovnika kojima je materinski jezik njemački. U Međimurju takvih stanovnika živi 72. Austrijanaca u Hrvatskoj ima 365, a Nijemaca 3 034. U Međimurju je Austrijanaca osam, a Nijemaca 40 (Državni zavod za statistiku 2021⁴). Iako je stanovništvo njemačkog govornog područja u Hrvatskoj i dalje

¹ <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatsko-iseljenistvo-u-njemackoj/766>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.

² <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58233>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.

³ <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58235>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.

⁴ <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.

prisutno, ono čini mali postotak ukupnog stanovništva pa zbog toga nema značajan jezični utjecaj na hrvatsko stanovništvo, odnosno hrvatski jezik.

Zasićenost standardnog hrvatskog jezika germanizmima manja je od zasićenosti u organskim govorima. Razlog je tomu formiranje suvremenog hrvatskog jezika u 19. stoljeću na štokavskoj osnovici, pri čemu su se austrijski utjecaji (politički, kulturni i jezični) nastojali minimalizirati (Štebih Golub 2010: 1). U to je doba njemački jezik predstavljao „simbol političke, kulturne i jezične hegemonije nad Hrvatima u Austro-Ugarskoj“ (Piškorec 2005: 11). Također, za vrijeme borbe oko političke emancipacije hrvatskih zemalja njemački je jezik služio kao primjer funkcionalne i terminološke izgrađenosti kakvoj se težilo i u hrvatskom standardu. Purističke strategije u hrvatskoj filologiji razlog su nedostatnim istraživanjima germanizama u hrvatskom. Osim toga, komunističke su vlasti zabranjivale istraživanja njemačko-hrvatskih jezičnih i kulturnih veza. Iako su u inozemstvu u prošlom stoljeću na njemačkom jeziku objavljena opsežna istraživanja germanizama u hrvatskom i srpskom, ona na hrvatski jezik nisu nikada prevedena. Tek osamostaljenjem Hrvatske njemačko-hrvatski odnosi postaju temom jezičnih istraživanja (ibid.).

U novijim se jezikoslovnim radovima donosi precizno određenje pojma *germanizam*. Značajniji su noviji radovi disertacija *Germanizmi u podravskom dijalektu* (2001.) i knjiga *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine* (2005.) Velimira Piškorca, disertacija Barbare Štebih Golub *Germanizmi u Rječniku hrvatskog kajkavskog književnog jezika* (2006.) na osnovi koje je objavljena knjiga *Germanizmi u kajkavskome književnom jeziku* (2010.) i knjiga *Germanizmi u varaždinskom govoru* (2021.) Sanje Županić. Osim spomenutih autora i njihovih djela, u novije se doba njemačko-hrvatskim jezičnim odnosima bave Kristian Novak, Aneta Stojić i Aleksandra Ščukanec.

3. Roman *Ciganin, ali najljepši*

Roman *Ciganin, ali najljepši* polazišni je tekst iz kojega će biti ekscerpirani germanizmi na kojima se temelji analiza u ovom radu pa će u ovom poglavlju najprije biti predstavljen roman.

Radnja je romana *Ciganin, ali najljepši* kompleksna. Ljubavnu priču između Hrvatice Milene i Roma Sandija prekida strašni i nasilni zločin o kojemu već od samog početka romana saznajemo iz naracije čak četvero pripovjedača: od Milene, sredovječne žene koja se vraća u svoje rodno mjesto Sabolščak u kojemu živi sa svojim djedom (Japicom), od Nuzata, Kurda koji iz Mosula putuje za Calais, od Sandija (Sandokana), Roma iz Bukova Dola, i od Plančića, policajca iz Zagreba poslanog na slučaj u Međimurju. Pritom su dvije naracije ostvarene u obliku novinske reportaže (Milenina i Plančićeva), jedna u obliku policijskog izvještaja (Nuzatova), a četvrta u obliku javljanja u podsvijesti drugog lika (Sandi se javlja Japici i pripovijeda mu). Sva četiri lika svoje priče iznose kroz dijalog s nepoznatom osobom s čijim replikama čitatelj nije upoznat. S obzirom na to da su sve četiri fokalizacije unutarnje, one su subjektivne, a pripovjedači nepouzdati pa čitatelj do samog kraja romana povezuje priče različitih perspektiva likova ulazeći u njihove podsvijesti i spaja ih da bi napokon saznao ishod događaja. Većim brojem pripovjedača roman dobiva dinamičnost, a odnosi među likovima postaju složeniji.

Brojnim likovima Novak čitatelja upoznaje s različitim temama: kroz izbjegličke priče saznajemo o životu u izbjegličkim kampovima, o nedaćama s kojima se emigranti susreću; upoznaje ga i sa životom ljudi u malim naseljima u Međimurju te sa stanjem u hrvatskoj policiji. U središte radnje romana stavljena je priča o zabranjenoj ljubavi između Roma i Hrvatice. Različitim temama Novak miješa žanrove i profilira različite likove koji su dio tih priča. Uvodi čitatelja u njihove živote i opisuje mu njihove misli i emocije. Mala sredina bliska čitatelju obavijena je mračnom atmosferom koja doprinosi napetosti romana.

Roman je podijeljen u sedam dijelova te ima ukupno 68 poglavlja. Svaki dio naslovljen je nekom od fobija („Ojkofobija“, „Spektrofobija“, „Ankilofobija“, „Tripofobija“, „Decidofobija“ i „Simetrofobija“), dok zadnji dio nije nazvan po strahu, već, suprotno tome, uživanju: „Nekrofilija“, odnosno „Uživanje u promatranju mrtvih“.

Ovaj roman ima kulturnu važnost. Novak piše o sredini u kojoj je odrastao. U roman uključuje sociološku i političku perspektivu kojom se opisuje stanje u državi i u

Međimurju. Čitatelj doznaje o poteškoćama imigranata, o diskriminaciji Roma u sredini u kojoj žive, o stereotipima o pojedinim sociološkim ili etničkim skupinama, o ilegalnim prijelazima na granicama i švercanju ljudi, o silovanju i krađama, ali i o funkcioniranju državnih službi, policije, novinarstva, nevladinih organizacija. Upoznaje dvije suprotstavljene kulture: hrvatsku i romsku, ali i europsku i bliskoistočnu. Kroz različite situacije prikazan je odnos među ljudima iz različitih kultura, njihove razlike i sličnosti. Roman daje kritiku društva te ističe primitivizam kao njegovu osnovnu osobinu. Kritizira Hrvate i njihove stereotipe o imigrantima, ali i nespремnost Roma i imigranata na prilagodbu u novom okruženju i odbacivanje starih tradicija te licemjerje i egocentričnost ljudi u društvu.

Likovi u romanu govore hrvatskim standardnim jezikom, ali i kajkavskim narječjem međimorskog područja te jezikom Roma. Isto tako, likovi su i govorno okarakterizirani, pa se tako Romi sa svojim neznanjem hrvatskog jezika razlikuju od Hrvata, a Međimurci govore svojim dijalektom, različitim od jezika kojim govore policajci i novinarka. U ovom će radu biti analizirani germanizmi u standardnom hrvatskom jeziku i u međimorskome dijalektu kajkavskog narječja koji se u romanu pojavljuje.

4. Dodirno jezikoslovlje: temeljni pojmovi

Dodirno je jezikoslovlje područje jezikoslovlja koje proučava *jezične dodire*. U literaturi se za ovaj pojam rabe različiti termini: *teorija jezika u kontaktu*, *lingvistika jezičnih dodira* i *kontaktna lingvistika* (Piškorec 2005: 17). U svojoj knjizi *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine* (2005: 17) Piškorec se odlučuje za termine *dodirna lingvistika* i *dodirno jezikoslovlje*⁵ (istoznačnice postojećim nazivima: njem. *Sprachkontaktforschung*, engl. *contact linguistics*), s obrazloženjem da ti izrazi prate hrvatsku terminološku tradiciju i suvremene ortolingvističke naputke. Iz istog će razloga ti izrazi biti korišteni i u ovom radu.

Ovo područje lingvističkih istraživanja relativno je novo. Začetnicima dodirnoga jezikoslovlja u Americi i Kanadi četrdesetih i pedesetih godina 20. stoljeća smatraju se Werner Leopold i njegovo djelo *Speech Development of a Bilingual Child* (1939. – 1949.), Einar Haugen s monografijom *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behaviour* (1953., prerađeno izdanje 1963.) u kojoj donosi metodičke i teorijske osnove za proučavanje jezika u kontaktu, Uriel Weinreich s *Languages in Contact: Findings and Problems* (1953.) te William F. Mackey i njegova istraživanja dvojezičnosti (Šćukanec 2011: 51). Bechert i Wildgen (1991: 1) ističu Weinreicha kao začetnika i govore da je moderno istraživanje dodirnog jezikoslovlja započeo upravo on, svojim djelom *Languages in Contact* (1953.) u kojem donosi sveobuhvatni pregled čitavog područja dodirnog jezikoslovlja. Od izdavanja njegova djela dodirno je jezikoslovlje područje interesa mnogih jezikoslovaca diljem svijeta.

Dodirno je jezikoslovlje multidisciplinarna grana lingvistike koja se bavi jezicima u kontaktu i posljedicama tih dodira u jezicima. Pritom obuhvaća spoznaje i drugih lingvističkih disciplina poput sociolingvistike, povijesti jezika, kontrastivne lingvistike, leksikografije, etimologije i drugih znanosti (povijesti, antropologije, geografije, sociologije, psihologije, etnologije i sl.) (Županić 2021: 30). Važno je napomenuti da dodirno jezikoslovlje osim jezičnih dodira proučava i druge fenomene kao što su *jezična interferencija*, *jezično posuđivanje*, *bilingvizam (dvojezičnost)* i *višejezičnost*, *prebacivanje kodova* i dr. (ibid.). U ovom će dijelu rada biti objašnjeni temeljni pojmovi dodirnog jezikoslovlja koji su važni za razumijevanje rada.

⁵ Brozović (2001) termine *jezikoslovlje* i *lingvistika* smatra istoznačnicama i suprotstavlja ih *filologiji*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2011) prednost daje terminu *jezikoslovlje*

4.1. Dvojezičnost i višejezičnost

Pri objašnjavanju temeljnih pojmova dodirnog jezikoslovlja, najprije valja protumačiti pojmove dvojezičnosti i višejezičnosti. Prema Anićeve rječniku (1998: 170) dvojezičnost je „osobina onoga koji je dvojezičan“, a dvojezična je osoba koja „uz svoj materinski govori jednako dobro još jedan jezik“. Osim toga, pridjevom *dvojezičan* označava se i ono što je „na dva jezika“. Ovaj se pridjev na njemački prevodi riječju *zweisprachig*, a njemački ga rječnici također definiraju dvjema definicijama koje se semantički podudaraju s hrvatskima: „zwei Sprachen sprechend, verwendend; bilingual“ (koji govori ili koristi dva jezika, bilingvalan) i „in zwei Sprachen [abgefasst]“ (na dva jezika [sročeni]) (Duden, Onlinewörterbuch).

Definicija dvojezičnosti nije jednoznačna. Drugi jezikoslovci predlažu svoja tumačenja pojma: za neke je to razumijevanje iskaza na stranom jeziku, dok drugi tu podrazumijevaju veći stupanj jezične kompetencije dvojezičnog govornika pa je za njih dvojezičnost tek kad govornik tečno govori oba jezika kao materinski jezik (Županić 2021: 31).

Dvojezičnost je definirao i Uriel Weinreich u svojem djelu *Languages in Contact* (1968: 1) kao praksu naizmjeničnog korištenja dvaju jezika. S druge strane, o društvenoj dvojezičnosti (ili višejezičnosti) govorimo kad se unutar jedne skupine naizmjenično koriste dva ili više jezika. Time Weinreichova početna psiholingvistička definicija dvojezičnosti usmjerena samo na pojedinca dobiva sociolingvistički aspekt (Bechert i Wildgen 1991: 1).

Ako se dvojezičnost ili višejezičnost odnosi samo na pojedinca, jezik proučavamo s psiholingvističke perspektive te on pripada u područje psiholingvistike (dvojezičnost ili višejezičnost pojedinca). S druge strane, ako se dvojezičnost ili višejezičnost odnosi na cijelu zajednicu, jezik proučavamo sa sociolingvističke perspektive i on pripada u područje proučavanja sociolingvistike (dvojezičnost ili višejezičnost neke zajednice) (Piškorec 2005: 18–19).

Šire dvojezičnost definiramo kao „sposobnost proizvodnje smislenoga iskaza na stranome jeziku kao i puko razumijevanje kojega stranoga jezika“ (Piškorec 2005: 17 prema Schottmann 1977: 13).

U ovom će radu biti tematizirana dvojezičnost i germanizmi koji nastaju kao posljedica dvojezičnosti govornika u Hrvatskoj, tj. u Međimurju. Ta je dvojezičnost nastala kao posljedica višestoljetnih njemačko-hrvatskih veza kroz povijest. Različiti povijesni, politički, kulturološki i društveni utjecaji njemačkog naroda utjecali su na dvojezičnost hrvatskog naroda.

4.2. Jezični dodir

Jezični dodiri posljedica su povijesnog, kulturnog, gospodarskog i znanstvenog međusobnog utjecaja nacionalnih ili jezičnih skupina (Štebih Golub 2010: 7). Jezici su u kontaktu bili zasigurno već više tisuća godina, vjerojatno od početka postojanja čovječanstva ili barem od trenutka kad su ljudi počeli koristiti više od jednog jezika (Thomason 2001: 6). Jezični se dodiri odvijaju svugdje – ne postoji dokaz da se neki jezik razvio u potpunoj izolaciji od drugih jezika (ibid.: 8).

Jezični je dodir sociolingvistički fenomen koji se događa prilikom interakcije govornika različitih jezika ili različitih dijalekata istog jezika, pri čemu dolazi do prijenosa jezičnih elemenata iz jednog jezika u drugi (Županić 2021: 29 prema Nordquist 2020).

U svom djelu *Languages in Contact* Uriel Weinreich kaže da su dva jezika u dodiru kad ih naizmjenično koristi ista osoba (1953: 1). Njegova je definicija psiholingvistička, jer se u potpunosti odnosi samo na pojedinca i postavlja pitanje što se odvija u individualnom govorniku kada on naizmjenice koristi dva ili više jezika (Bechert i Wildgen 1991: 1). Njegovo shvaćanje Bechert i Wildgen proširuju i primjenjuju na jezičnu zajednicu, čime ono dobiva sociolingvističku dimenziju. Naizmjeničnom upotrebom jezika unutar iste skupine govornika, koji su ujedno i mjesto kontakta, dolazi do dodira tih jezika (ibid.). Oni naglašavaju da je mjesto jezičnog kontakta upravo društvo, tj. skupina, dok se dvojezičnost odnosi pretežno na pojedinca (uz iznimku ranije spomenute društvene dvojezičnosti koja je karakteristika pojedine skupine) (ibid.: 2). Slično tome, Riehl (2004: 11) govori da jezični dodir u središte pozornosti stavlja jezike koji se koriste, a višejezičnost osobinu pojedinca ili skupine koji te jezike koriste. On jezični dodir definira kao uzajaman međusobni utjecaj dvaju ili više jezika koji nastaje kao rezultat višejezičnosti. Kad govornici neke jezične zajednice istovremeno koriste više različitih jezika to utječe i na promjene u uključenim jezičnim sustavima (Riehl 2004: 11).

Štebih Golub (2010: 7) jezični dodir (njem. *Sprachkontakt*) definira kao „kontakt dvaju ili više jezika, najčešće uslijed geografske blizine govornika. Preduvjet je uspostava komunikacije preko granica pojedinih jezičnih područja.“

No, jezikoslovci daju različite definicije jezičnog dodira. Njihov pregled daje Štebih Golub u svojoj knjizi *Germanizmi u kajkavskom književnom jeziku* (2010: 7–9).

Rozencvajg jezični dodir vidi kao „govornu komunikaciju između dvaju jezičnih kolektiva“ (Štebih Golub 2010: 8 prema Rozencvajg 1972: 3).

Ahmanova govori da do dodira jezika dolazi zbog određenih povijesnih, geografskih i društvenih uvjeta. Prema njezinoj definiciji, jezični dodir dovodi do komunikacije zajednica različitih jezika. (Štebih Golub 2010: 8 prema Ajduković 2004: 8). Ako pak pretpostavimo da je svaki jezik individualan, prema Paulu (1975) do jezičnog dodira dolazi prilikom razgovora dvaju pojedinaca (Štebih Golub 2010: 7 prema Paul 1975: 390).

Piškorec tvrdi da se jezični dodiri uz psiholingvističko gledište mogu istraživati i iz sociolingvističkog gledišta. Ističe da „ako u određenom prostoru i vremenu više osoba ima sličnu jezičnu kompetenciju u smislu naizmjenične upotrebe dvaju ili više jezika, određeni jezični dodir nadilazi razinu pojedinoga govornika i može se smatrati kolektivnom pojavom. Stoga je u metodološkom smislu potrebno razlikovati između individualne i kolektivne razine jezičnog dodira“ (Piškorec 2005: 18). Valja napomenuti da, kako bismo mogli govoriti o kolektivnoj razini jezičnog dodira, nije nužno da svaki pojedinac član skupine govori oba jezika koja se u skupini govore, jer je mjesto jezičnog kontakta skupina u cijelosti (Riehl 2004: 11). Individualnu i kolektivnu prirodu jezičnog dodira ističe i Filipović. On govori da do jezičnog kontakta dolazi preuzimanjem neke riječi ili fraze jezika davaoca u jezik primalac ili odlukom govornika da nauči strani jezik (Filipović 1986: 17).

Štebih Golub predlaže i svoju definiciju jezičnog dodira kao „govornu komunikaciju između dviju jezičnih zajednica uvjetovanu geografskim, povijesnim, socijalno-političkim, kulturnim, psihološkim čimbenicima“ te tvrdi da je za njegovo proučavanje potreban interdisciplinarni pristup (Štebih Golub 2010: 11).

Ipak, jezični se kontakt ne ograničava samo na jezike, već i na pojedine varijetete nekog jezika: primjerice na neki dijalekt i njegov standard. Takav bi jezični kontakt valjalo nazvati *Varietätenkontakt*, odnosno *kontaktom jezičnih varijeteta*⁶. U tom je slučaju dijalekt u pravilu prvi jezik govornika, dok je standard drugi jezik. Fenomeni koji se pojavljuju u ovakvom tipu dodira jezika isti su onima koji se pojavljuju kod dodira dvaju različitih jezika (Riehl 2004: 12).

⁶ hrvatski prijevod prema Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2011)

Također, jezični su dodiri „multidisciplinarno polje unutar kojega se na temelju međuodnosa nastoji razumjeti kako i zašto pojedinci upotrebljavaju jezik na način kako to čine. Oni su rezultat dodira među pojedincima i skupinama koji govore različitim jezicima“ (Šćukanec 2011: 52 prema Clyne 2003: 1). Nastaju kao rezultat specifičnih društvenih odnosa. Pritom je svijest dvojezičnog govornika mjesto susreta dvaju ili više jezika, a taj govornik ima ulogu posrednika između dviju jezičnih zajednica (Sočanac 2005: 9).

4.2.1. Posljedice jezičnih dodira

Leksičko posuđivanje, strukturalno posuđivanje, stvaranje novih jezika ili nestajanje i izumiranje postojećih jezika neke su od posljedica jezičnih dodira (Sočanac 2005: 9). Do nestajanja jezika dolazi kada se svi njegovi govornici počnu koristiti drugim jezikom ili zbog izumiranja svih njegovih govornika. Treći je (iako rijedak) mogući razlog izumiranja nekog jezika prisilno nametanje novog jezika od dominantne skupine ljudi, sve dok od prvog jezika ostanu tek neke riječi i jezične strukture (Thomason 2001: 12).

Najčešći je rezultat jezičnih dodira promjena u nekom od jezika ili u svim jezicima koji u tom kontaktu sudjeluju. Obično barem jedan od jezika utječe na barem jedan drugi jezik, a najtipičnija je vrsta utjecaja posuđivanje riječi (Thomason 2001: 10). Ipak, riječi nisu jedino što se posuđuje, pod određenim društvenim i lingvističkim okolnostima preuzimaju se svi aspekti strukture nekog jezika (ibid.: 11). Koliko će toga neki jezik preuzeti, ovisi o intenzitetu kontakta. Iako je taj intenzitet teško definirati, on ovisi o određenim čimbenicima. Prvi je čimbenik trajanje dodira – što su duže dva jezika u dodiru, to više govornici imaju vremena da jedna ili obje skupine postanu dvojezične. Drugi je čimbenik veličina skupine – ako je jedna skupina govornika veća od skupine s kojom je u kontaktu, vjerojatnije je da će manja skupina preuzeti značajke jezika veće skupine. Ako su skupine jednake, preuzimanje je značajki jezika iz jedne skupine u drugu manje vjerojatno. Treći je čimbenik socioekonomski status skupina – što je jedna skupina socioekonomski dominantnija, to je vjerojatnije da će podređena skupina preuzeti značajke jezika dominantne skupine. Podređena će skupina vjerojatno postati bilingvalna (ibid.: 66).

4.2.2. Jezik davalac, jezik primalac⁷ i jezik posrednik

Tijekom jezičnih dodira, „*jezik davalac* (njem. *Gebersprache, gebende Sprache*)⁸) onaj je jezik čiji se elementi preuzimaju u neki drugi jezik koji nazivamo *jezik primalac* (njem. *Empfängersprache, Nehmersprache, aufnehmende Sprache*)⁹.“ Ti su elementi smatraju integriranim u jezik primalac kada ih koriste govornici koji znaju samo taj jezik i postanu dio tog jezika (Županić 2021: 33).

Kontakt između jezika nije uvijek direktan, može biti i preko posrednika. Tako razlikujemo *neposredno* i *posredno posuđivanje*. Pritom je neposredno ono posuđivanje koje se odvija bez posrednika, direktnim kontaktom govornika dvaju različitih jezika, a posredno se posuđivanje odvija preko jezika posrednika (Filipović 1986: 50 – 51). Ipak, uloga jezika posrednika dvojbena je. Takav jezik posrednik preko kojega bi se odvijalo posuđivanje zapravo je stvarni jezik davalac (Piškorec 2005: 40). Uvođenjem pojma *jezika posrednika* valjalo bi razlikovati *primarne* i *sekundarne* posuđenice (ibid.: 41), no takva je podjela irelevantna za ovaj rad, već će posuđenicama biti smatrane riječi preuzete iz njemačkog jezika, bez obzira na to je li on „izvorni jezik“ toj riječi ili ne. Svojim „neizvornim“ riječima njemački bi jezik bio *jezik posrednik*, jer i u njemu te riječi imaju status *posuđenica*. S obzirom na to da su u hrvatski jezik došle iz njemačkog jezika, germanizmima ćemo shvaćati i one riječi koje nisu izvorno njemačke.

Prema tome, u ovom je radu jezik davalac njemački, dok je jezik primalac hrvatski standardni jezik, razgovorni stil hrvatskog jezika ili kajkavsko narječje, ovisno o tome čime se lik iz romana služi.

⁷ Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2011) daje prednost terminima *davalac* i *primalac* pred terminima *davatelj* i *primatelj* koji se u jezikoslovlju također koriste

⁸ njemački prijevod izraza prema Štebih Golub 2010: 32

⁹ ibid.

4.2.3. Leksičko posuđivanje

Promjene u jeziku rezultat su utjecaja jednog jezika na drugi, a najtipičnija vrsta utjecaja jest leksičko posuđivanje. Tijekom jezičnih dodira najprije se posuđuje leksik, a tijekom intenzivnijeg i dužeg kontakta preuzimaju se fonemi, morfemi i sintaktička obilježja (Štebih Golub 2010: 22).

Postoje tri osnovna motiva leksičkog posuđivanja. Dolaskom novog predmeta u jezik ulazi i njegov naziv pa je stoga zadovoljavanje jezične potrebe da se taj predmet nekako nazove prvi motiv posuđivanja leksika. Drugi su motiv aktualna modna strujanja zbog kojih nastaju tzv. *pomodnice* (njem. *Modewörter*), a treći zamjena jezika (njem. *Sprachwechsel*) (Bechert i Wildgen 1991: 77). Uriel Weinreich (1968: 56) univerzalan razlog leksičkog posuđivanja nalazi u potrebi za davanjem naziva novim predmetima, osobama, mjestima i konceptima. Prema njemu suviše posuđenice u jeziku ne postoje jer je do posuđivanja došlo zato što je u nekom trenutku za to postojala potreba. On ističe interne lingvističke faktore koji doprinose procesu stvaranja leksičkih inovacija, a to je neučestala upotreba pojedinih riječi, „opasna“ homonimija koja dovodi do nesporazuma te neprestana potreba za sinonimijom (ibid.: 58). Postoje i psiholingvistički motivi posuđivanja leksika govornika dvaju jezika. Prvi je osjećaj nedovoljne diferenciranosti značenjskih polja jednog jezika u usporedbi s drugim. Drugi je psiholingvistički motiv društveni status jezika davaoca ili primaoca. Što je neki jezik cjenjeniji, to je veća vjerojatnost da će govornici koristiti posuđenicu upravo iz tog jezika kako bi pokazali svoje poznavanje tog jezika i na taj način ostvarili svoj društveni status. Isto tako, neke posuđenice koriste se samo u razgovornom jeziku ili u žargonu. Treći je psiholingvistički motiv nemar govornika prilikom stvaranja iskaza (ibid.: 59-60).

Osim od procesa posuđivanja, leksičko se posuđivanje sastoji i od konvencionalizacije jer posuđenu riječ mora koristiti cijela jezična zajednica, tj. i oni koji ne razumiju jezik davalac (Turk 2013: 26).

4.2.4. Posuđenica

Kad su jezici u kontaktu, dvojezični govornik preuzima riječi iz jezika davaoca i unosi ih u jezik primalac. Takve riječi, odnosno posuđene leksičke jedinice, nazivamo *posuđenicama*. Posuđenu leksičku jedinicu iz jezika davaoca prije nego što je ona integrirana u jezik primalac nazivamo *modelom* (Županić 2021: 38).

Štebih Golub (2010: 2) prema Ajduković (2004: 89) kaže da postoje dva temeljna pristupa pri definiranju posuđenica. Prvi je genealoški pristup, pristup klasične etimologije, koji polazi od jezika izvora i preko jezika posrednika dolazi do konačnog oblika riječi u jeziku primaocu. Drugi je kontaktološki pristup koji posuđenicu promatra kao posljedicu izravnog jezičnog dodira. Kod takvog je pristupa pri jezičnom posuđivanju jezik posrednik stvarni jezik davalac. Štebih Golub dalje objašnjava da se fonološka prilagodba posuđenica može objasniti samo ako se u obzir uzme posrednička uloga jezika posrednika, odnosno da je nužno istraživati jezike u neposrednom dodiru. Tim je pristupom posuđenicama moguće objasniti njihove fonološke prilagodbe u jeziku primaocu.

Posuđenica koja je iz njemačkog jezika preuzeta u hrvatski naziva se *germanizmom*.

4.2.5. Germanizam u hrvatskom jeziku

Kao posljedica intenzivnih jezičnih kontakata Hrvata i stanovnika njemačkog govornog područja u starijoj i mlađoj prošlosti nastaju germanizmi (Golubović 2007: 28).

U hrvatskom jeziku definicija germanizama nije jednoznačna – u hrvatskim rječnicima nalazimo na različito definiranje tog pojma. Kako bismo odredili kriterije po kojima će germanizmi biti određivani u ovom radu, najprije ćemo prema Novak i Štebih Golub (2014: 397 – 399) dati pregled rječničkih definicija.

Oni najprije izdvajaju definicije prema kojima je germanizam isključivo leksička posuđenica, a jezik davalac je njemački:

Anićev *Rječnik hrvatskog jezika* (1998.), Anić-Goldsteinov *Rječnik stranih riječi* (2000.) i *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002.) germanizam definiraju kao „prepoznatljivu pojedinost iz njemačkog jezika usvojenu u drugom jeziku.“ Šonjin *Rječnik hrvatskog jezika* (2000.) navodi da je germanizam „tuđica uzeta iz njemačkog

jezika“, a Birtić i dr. u *Školskom rječniku hrvatskog jezika* (2012.) germanizam definiraju kao „riječ njemačkog podrijetla posuđena u koji drugi jezik i prilagođena njegovu jezičnom sustavu“.

Hrvatski opći leksikon (1996.) proširuje tu definiciju – jezik davalac ne mora nužno biti njemački, nego bilo koji germanski jezik, a germanizam nije samo leksička posuđenica, već i semantička ili sintaktička: „Riječ ili konstrukcija kojega germanskog jezika, najčešće njemačkog, u njemu samome ili preuzeta u neki drugi jezik, odnosno načinjena prema germanskom jeziku.“

Simeonov *Rječnik lingvističkih pojmova* (1986.) daje tri definicije pojma. Prema prvoj je definiciji germanizam određen kulturološki: „1. općenito što je svojstveno Njemačkoj, a uvedeno je u drugih naroda ili u druge jezike (običaj, jezik itd.)“, ne ograničava se na jezik, dok je u drugoj definiciji pojam ograničen na jezične elemente preuzete iz njemačkog jezika u neki drugi jezik: „2. osobito pak znači riječ, izraz, konstrukciju svojstvenu njemačkom jeziku; takve su npr. tuđice iz njemačkog *malati* mj.¹⁰ *slikati*, *pegla* mj. *glačalo*; no neke su takve tuđice ušle i u književni jezik drugih naroda, pa tako i u hs¹¹, npr. *sablja* < njem.¹² *Säbel*, *ceh* < *Zeche*, *vaga* < *Waage* itd. Osobito se smatraju germanizmima izrazi i konstrukcije, koje su tuđe duhu hrvatskog jezika, a nastale su doslovnim prevođenjem s njemačkoga kao što su to npr. *sjesti se*; nj.¹³ *sich setzen*, mj. pravilnoga *sjesti*“. U trećoj se definiciji određenje druge definicije proširuje, germanizam nije samo element preuzet iz njemačkog, već i iz bilo kojeg germanskog jezika: „3. u širem smislu – riječ, izraz ili konstrukcija preuzeta iz bilo kojeg germanskog jezika ili načinjena prema njemu, koja nije u skladu s jezikom u koji je ušla.“

Neki jezikoslovci razlikuju germanizme preuzete izvorno iz njemačkog jezika od onih koji su u njemački jezik preuzeti iz nekog drugog jezika. Terminologija za takvu podjelu germanizma nije univerzalna, različiti jezikoslovci koriste različite termine. Babić razlikuje *polugermanizme* – „riječi njemačkog podrijetla koje su u hrvatski ušle posredstvom drugog jezika“ od *pagermanizama* – „riječi koje podrijetlo vuku iz drugih jezika, ali su u hrvatski preuzete iz njemačkog“ (Novak i Štebih Golub 2014: 399 prema Babić 1990: 98), a u svojoj klasifikaciji razlikuje germanizme i ovisno o vremenu njihova

¹⁰ umjesto

¹¹ hrvatski standardni jezik

¹² njemački jezik

¹³ njemački jezik

preuzimanja („prvo do 16. stoljeća, do izbora Ferdinanda za hrvatskoga kralja (1527.), drugo od početka 16. stoljeća do početka hrvatskoga preporoda (1527. – 1835.) i treće od hrvatskoga preporoda do danas“) te stupnju prilagođenosti (Pandža i Marinčić 2015: 40 prema Babić 1990: 219). Turk *pravim germanizmima* naziva „izvorne njemačke riječi koje su u hrvatski ušle izravno iz njemačkog“, a *nepravim germanizmima* „riječi preuzete iz njemačkog jezika koje već u njemu imaju status posuđenica“ (Novak i Štebih Golub 2014: 399 prema Turk 1995: 186).

Piškorec (2005: 40) dovodi u pitanje postojanje jezika posrednika. Kaže da „ako je koja riječ posuđena iz jezika posrednika, onda je jezik posrednik stvarni jezik davalac, bez obzira što je model u jeziku posredniku replika¹⁴ modela jezika davaoca“. Predlaže uvođenje kategorije primarnosti i sekundarnosti kojom bi se razlikovale riječi posuđene preko jezika posrednika od onih koje su posuđene bez posredništva. Riječi izravno preuzete iz njemačkog koje nisu njemačkog podrijetla naziva *primarnim germanizmima*, a *sekundarnim germanizmima* izvorno njemačke riječi preuzete iz nekog jezika posrednika. Za lakše razumijevanje kategoriziranja daje primjer: „tako bi leksem *keks* bio primarnim germanizmom, ali sekundarnim anglizmom, a *cukor* primarnim hungarizmom i sekundarnim germanizmom.“ Pritom je „osnovni kriterij identificiranja neke riječi hrvatskog jezika kao germanizma izvjesna podudarnost između plana izraza i plana sadržaja njemačkog modela i hrvatske replike¹⁵“ (Piškorec 2005: 11).

S obzirom na to da postoje različite definicije germanizama, njihova se klasifikacija razlikuje ovisno o polazištu njihovih autora. U rječnik ovog rada bit će uvršteni leksički germanizmi u međimurskom dijalektu kajkavskog narječja ili hrvatskom standardnom jeziku, ovisno o tome kojim idiomom određeni lik romana služi. Germanizmima ćemo smatrati posuđenice preuzete u hrvatski jezik iz njemačkog jezika, bez obzira na njihov „izvorni jezik“ (dakle, i one koji i u njemačkom jeziku imaju status posuđenica). Izdvojeni će germanizmi biti analizirani u nastavku rada.

¹⁴ odnosno posuđenica

¹⁵ *ibid.*

4.2.6. Adaptacijski procesi jezičnih preuzimanja jezika u kontaktu

Dodirno jezikoslovlje proučava jezike u kontaktu. Zadaća je dodirnog jezikoslovlja objasniti adaptacijske procese kojima *model* prelazi u *posuđenicu*¹⁶. Pritom je „*model* jezični element – riječ – kako ga upotrebljavaju govornici jezika davaoca, a *posuđenica*¹⁷ posuđeni element kako ga upotrebljavaju govornici jezika primaoca“ (Filipović 1986: 17). Novak i Štebih Golub (2014: 399) govore da bi se isticanjem jezika izvora neke riječi kao davaoca dovelo do nemogućnosti objašnjavanja procesa adaptacije koje je ta riječ prošla tijekom preuzimanja u jezik primalac. Naglašavaju i da jezik davalac nije uvijek standardni njemački jezik, već da treba uzeti u obzir njemačke dijalekte, ali i austrijski njemački jezik, čije germanizme nazivamo *austrijacizmima* (ibid.).

¹⁶ Filipović rabi termin *replika* koji se rabi u novijoj terminologiji dodirnog jezikoslovlja. U ovom će radu biti korišten tradicionalan izraz *posuđenica*

¹⁷ odnosno *replika* prema Filipoviću

5. Germanizmi u romanu *Ciganin, ali najljepši*

S obzirom na to da je roman *Ciganin, ali najljepši* pisan hrvatskim standardnim jezikom i kajkavskim narječjem, tekst obiluje germanizmima koji su posljedica višestoljetnih jezičnih dodira hrvatskog i njemačkog jezika.

U ovom će dijelu rada biti izdvojeni germanizmi koji se pojavljuju u djelu prema abecednom redoslijedu, bit će navedene sve njihove definicije s Hrvatskog jezičnog portala s gramatičkim obilježjima te rečenica iz romana u kojoj se oni pojavljuju. Uz germanizam bit će izdvojena njemačka riječ model koja je preuzeta u hrvatski jezik te njezine definicije iz njemačkog rječnika Duden Onlinewörterbuch. U analizi germanizama bit će uspoređeno značenje germanizama sa značenjem njemačkih riječi modela koji su se u hrvatski jezik preuzeli, s naglaskom na značenje koje se pojavljuje u romanu te će biti opisane gramatičke promjene koje su se dogodile prilikom posuđivanja riječi.

S obzirom na opseg rada, analizirani su germanizmi koji se pojavljuju u romanu do 51. stranice drugog izdanja, odnosno u prvih osam poglavlja prvog dijela romana. U opsežnijem istraživanju analiza bi obuhvaćala germanizme u cijelom romanu.

5.1. Analiza germanizama u romanu *Ciganin, ali najljepši*

Ciganin *m* =

razg.

1. Rom (*etn.* pripadnik indoeuropskog naroda podrijetlom iz *S* Indije, koji se nakon 10. st. raselio se po Aziji i Europi)
2. (*ciganin*) *pren. pejor.* a) onaj koji se stalno seli; nomad
b) onaj koji je sklon sitnim prevarama
3. (*mn*) *pat.* bolest kože koja se dobiva na koljenima i potkoljenicama od izravnog utjecaja vatre s ognjišta
(HJP¹⁸, Online)

Ciganin, ali najljepši. (naslov romana)

Sredinom sedamdesetih doselili su se prvi Cigani. Romi. Cigani.

(Novak 2017: 16)

Zigeuner *m* =

1. Angehöriger des Volkes der Sinti und Roma
2. männliche Person, die ein unstetes Leben führt
(Duden, Online)

Primarno značenje hrvatske riječi *Ciganin* jednako je značenju njemačke riječi *Zigeuner*, obje su riječi imena za narod iz Indije koji se raselio po Aziji i Europi. Oba su imena pogrdna i preferiraju se druga imena – Rom u hrvatskom jeziku te Sinti i Roma u njemačkom („Die Bezeichnungen *Zigeuner*, *Zigeunerin* sind diskriminierend. Die gesamte Volksgruppe wird demnach als *Sinti und Roma* bezeichnet“ (Duden, Online)). Sekundarna značenja koja navode Hrvatski jezični portal i Duden Onlinewörterbuch također se podudaraju. U tim se značenjima riječ referira na osobu koja se stalno seli, koja nema stalno mjesto življenja. U hrvatskom jeziku u ovom značenju riječ *ciganin* pišemo malim početnim slovom.

¹⁸ Hrvatski jezični portal, dalje kratica HJP

Iako se posuđenica *Ciganin* i njemačka riječ *Zigeuner* podudaraju, etimologija posuđenice u hrvatskom je jeziku složena. Riječ *Ciganin* se u hrvatskom jeziku pojavljuje već u 17. stoljeću, u *Blagu jezika slovinskoga* (1649./1651.) Jakova Mikalje u kojem riječ nema pogrđnu konotaciju. U rječniku je riječ *Ciganin* objašnjena talijanskom riječi *zengaro* i latinskom riječi *Aegyptius*, a *Ciganka* riječi *zengara*, i *Aegyptia*. Mikaljin rječnik riječ *Ciganin* ne razlikuje od riječi *Jeđupak*, odnosno riječ *Ciganka* od riječi *Jeđupka*. Riječi *Jeđupak* i *Jeđupka* koristila su se za imenovanje naroda jer se smatralo da oni potječu iz Egipta (Horvat 2021: 33-35).

Negativnu konotaciju uz riječ *Cigan* nalazimo u Habelićevu i Belostenčevu rječniku u kojima je *Cigan* „varalica, lopov, lukavac“, a *Ciganica* „žena koja vara, lupežica, lukavica“. Belostenčev rječnik riječi *Jeđupak* i *Jeđupka* kao sinonime riječima *Ciganin* i *Ciganka* donosi samo u osnovnim značenjima, ali ne i uz negativna značenja.

Belostenčev, Voltićev i Stullijev rječnik negativno značenje donose i u glagolu *ciganiti* u značenju „varati“, Voltićev rječnik dodaje značenje „prosjačiti“, a Stullijev značenje „skitati“. Osim glagola *ciganiti*, rječnici bilježe i izvedenicu *ciganija* u značenju „cigansko postupanje, ciganski posao“, odnosno „prijevara i lopovluk“, a najraniju potvrdu za navedenu riječ nalazimo u Belostenčevu rječniku (ibid.).

Rječnici ne navode jedan jezik iz kojega je ova posuđenica preuzeta, a ekvivalent nalazimo u brojnim europskim jezicima: *zingaro* u talijanskom, *Tziganes* u francuskom, *Zigeuner* u njemačkom, u mađarskom *czigány*. Ni u njemačkom jeziku nije jasno iz kojeg je jezika riječ ušla u njemački; njemački rječnik Duden navodi da je etimologija riječi *Zigeuner* nejasna. U gruzijskim i bizantskim izvorima iz polovice 11. stoljeća Romi se spominju pod imenom *Athingani* (*Ἀθίγγανοί*) u značenju „nedodirljivi“. Postoji i drugo tumačenje prema kojemu ime za Rome potječe iz hebrejskog u kojem se oni imenuju *tso 'anim* prema riječi *tso 'an* u značenju „Egipat“ i glagolom *tso 'an* u značenju „lutati, skitati se“. Hebrejsko je ime moguća riječ model za grčki *Athingan* od kojega je vjerojatno nastalo ime *Cigan*, tj. *Ciganin*, i imena u drugim jezicima. To bi značilo da je ime *Ciganin* nastao sa značenjem „Egipćanin“, jednako kao i već spomenuto ime *Jeđupak*. Pisani izvori o povijesti Roma oskudni su te je stoga mnogo

toga nejasno pa tako i nije uvijek sigurno da se u spominjanjima Athingana i Egipćana radi o Romima. Valja napomenuti da je poznavanje geografije u vrijeme migracija Roma bilo oskudno te nije postojao koncept Indije koji nam je danas poznat. Europljani su Rome smjestili u Egipat jer im je taj prostor bio blizak i poznat (Rašić et al. 2020: 29). Odlukom svjetskih romskih institucija od 1970-ih službeni je etnonim *Rom*, u značenju „čovjek“ (Enciklopedija HR, Online¹⁹).

Prema tome, Ciganin nije germanizam, već su riječi *Ciganin* i *Zigeuner* posuđenice nastale prema istoj riječi modelu, najvjerojatnije prema riječi *Athingan*.

Riječi *Ciganin* i *Zigeuner* imenice su, a rod i broj su im isti (muški rod jednine). Obje imenice imenuju mušku osobu. Za žensku osobu u oba jezika koristimo imenicu u ženskom rodu (*Ciganka, die Zigeunerin*) te oba jezika imaju oblike za množinu (*Cigani, die Zigeuner*).

cigareta *f*=

rezani duhan uvijen u cigaretni papirić, u obliku tankoga valjka (HJP, Online)

Traži čašu vode, pa cigaretu. (Novak 2017: 22)

Zigarette *f*=

zum Rauchen dienende, etwa fingerlange dünne, mit fein geschnittenem Tabak gefüllte Hülse aus dünnem Papier (Duden, Online)

Značenje riječi *cigareta* u potpunosti je jednako značenju njemačke riječi *Zigarette*. Ekvivalent riječima *cigarette* i *Zigarette* nalazimo i u francuskom jeziku (*cigarette*). Francuska je riječ *cigarette* deminutiv od posuđenice *cigare*, nastale prema španjolskoj riječi modelu *cigarro* (Merriam-Webster Dictionary, Online²⁰). Francuski *cigare* rječnik definira

¹⁹ Enciklopedija HR (Online): <https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi>; pristupljeno: 12. veljače 2024.

²⁰ Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cigarette>; pristupljeno: 12. veljače 2024.

kao „smotano lišće duhana“²¹, a takvu definiciju nalazimo i na Hrvatskom jezičnom portalu za riječ *cigara*: „ručno uvijen duhanski list priređen za pušenje“. U njemačkom se jeziku pojavljuje riječ *Zigarre*, a njezina je definicija u rječniku Duden Onlinewörterbuch nešto detaljnija u odnosu na hrvatsku riječ: „zum Rauchen dienende dickere, an beiden Enden sich leicht verjüngende Rolle aus fest zusammengedrücktem, grob geschnittenem oder gerissenem Tabak, der mit einem entsprechend vorbereiteten Tabakblatt oder einer aus gemahlenem Tabak hergestellten Hülle umschlossen ist“. Osim što donosi namjenu predmeta, njemačka rječnička definicija definira i izgled, objašnjava da je to „deblji smotuljak koji se sužava na krajevima“ te daje podatak kakvo je lišće duhana u njemu. Ipak, riječi se u svim navedenim jezicima referiraju na isti predmet. Svi navedeni jezici razlikuju *cigaru* od *cigarette*. U rječničkim se definicijama razlika očituje u izgledu predmeta; *cigaretta* je tanja od *cigare*, a duhan u njoj je rezani, a to navode i hrvatska i njemačka definicija. Istog je značenja i francuska riječ *cigarette*²². To što je *cigaretta* tanja od *cigare* objašnjava upotrebu deminutiva u tvorbi riječi u francuskom jeziku. S obzirom na to da se značenja riječi u francuskom jeziku podudaraju sa značenjem riječi u hrvatskom jeziku, moguće je posuđivanje riječi iz francuskog u hrvatski jezik pa riječ *cigaretta* ne bi bila germanizam, već galicizam. Ipak, jezikoslovci kao jezik davalac za posuđenicu *cigaretta* navode njemački jezik, a francusku riječ navode kao riječ model za posuđenicu u njemačkom jeziku²³. S obzirom na to da se u ovom radu germanizmima smatraju i riječi nastale prema modelima koji u njemačkom imaju status posuđenice, riječ *cigaretta* smatramo germanizmom. Vrsta riječi posuđenice u odnosu na riječ model nije se promijenila, a gramatički je rod i broj imenica jednak (ženski rod jednine) te u obama jezicima postoji i množina (*cigarette*, *die Zigaretten*).

²¹ u Cambridge Dictionary rječniku (Online) „feuilles de tabac roulées“ (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/french-english/cigare>; pristupljeno: 12. veljače 2024.)

²² u Cambridge Dictionary rječniku (Online): „petit rouleau de tabac haché“, tj. mali smotuljak nasjeckanog duhana (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/french-english/cigarette>, pristupljeno: 12. veljače 2024.)

²³ potvrde: Piškorec 2005: 226; Štebih Golub 2010: 206; Enciklopedija HR, Online (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/cigaretta>, pristupljeno: 12. veljače 2024.)

cigla *f* =

građevinski materijal oblika kvadra dobiven pečenjem gline (HJP, Online)

Odjednom više nisam bio Maslavi, niti sam bio musliman, niti sam bio zidar koji je položio barem jednu ciglu u većini ulica istočnoga Mosula. (Novak 2017: 24)

Ziegel *m/f* =

- a) [roter bis bräunlicher] Baustein aus gebranntem Ton, Lehm
 - b) roter bis bräunlicher, flacher, mehr oder weniger stark gewellter Stein zum Dachdecken aus gebranntem Ton, Lehm; Dachziegel
- (Duden, Online)

Značenje je imenica u obama jezicima jednako. Vrsta riječi posuđenice ostala je ista. Iako njemački model ima dva gramatička roda (muški i ženski), hrvatska posuđenica ima samo jedan rod, ženski. U obama jezicima imenice imaju množinu (*cigle, die Ziegel*).

Riječ *Ziegel* u njemačkom jeziku također ima status posuđenice. Naslijeđena je iz srednjovisokonjemačkog jezika, a nastala je prema latinskoj riječi *tegula*, značenja „pokriti“ („bedecken“) (Duden, Online). S obzirom na to da u ovom radu ne razlikujemo germanizme nastale prema riječima koje u jeziku davaocu imaju status posuđenice od onih koje su nastale prema izvorno njemačkim riječima, riječ *cigla* smatramo germanizmom.

cinik *m* =

1. *fil.* sljedbenik filozofske škole koju je u 4. st. pr. Kr. osnovao Sokratov učenik Antisten; kinik
 2. *razg.* a) onaj koji otvoreno, hladno, često i podrugljivo pokazuje nevjericu u ljudsku iskrenost, poštenje, u moralne vrijednosti
 - b) onaj koji je hladno bezobziran, koji se ponaša i djeluje bez moralnih skrupula, kojemu ništa nije sveto; bezočnik, drznik
- (HJP, Online)

Neophodan je, podjednako očajnicima, cinicima, osvetnicima i kopačima. (Novak 2017: 41)

Zyniker *m* =

zynische männliche Person; bissiger, die Wertgefühle anderer herabsetzender Spötter

(Duden, Online)

Zynikerin *f* =

zynische weibliche Person; bissige, die Wertgefühle anderer herabsetzende Spötterin

(Duden, Online)

Značenje je njemačkog modela i hrvatske posuđenice istovjetno – obje riječi označuju hladnu i podrugljivu osobu, no razlika je u tome što je riječ *cinik* u hrvatskom jeziku *epicen*, odnosno riječ koja ima stabilan gramatički rod, a odnosi se na osobe obaju spolova. Za žensku se osobu takvih osobina u hrvatskom jeziku koristi imenica u muškom gramatičkom rodu (jednine i množine – *cinici*), dok njemački jezik razlikuje dvije imenice – imenicu muškog roda za osobu muškog spola i imenicu ženskog roda za osobu ženskog spola. U njemačkom iz toga razloga postoje i dva oblika za množinu, ovisno o referencijalnom rodu – *m die Zyniker, f die Zynikerinnen*. U hrvatskom se jeziku posuđenica javlja i u značenju sljedbenika Antistenove filozofske škole. Takvo značenje ne nalazimo u njemačkom jeziku uz riječ *Zyniker*. Njemački jezik u takvom značenju koristi riječ *Kyniker*.

Riječ *Zyniker* u njemačkom jeziku ima status posuđenice, a nastala je prema latinskoj riječi *cynicus* koja je nastala prema grčkoj riječi *kynikós* značenja „sljedbenik filozofske škole cinika; kinik“, a koja je nastala prema istoj riječi u značenju „pseći“ jer su pripadnici ove škole često bili uspoređivani sa psima zbog svojeg nedostatka potreba i namjernog siromaštva te zbog svoje nemarnosti i napadnih pokušaja da drugim ljudima nametnu svoj nauk. Riječ *Kyniker* nastala je prema istoj grčkoj

riječi *kynikós* (Duden, Online). U hrvatskom se jeziku, dakle, jedna riječ javlja s dvama značenjima, a u njemačkom se jeziku ta dva značenja javljaju u dvije različite riječi. U hrvatski je jezik ova posuđenica mogla biti preuzeta iz latinskog ili grčkog, bez posredovanja njemačkog, ali s obzirom na to da ju jezikoslovci smatraju germanizmom, uvrštena je ovaj rad.

čik *m* =

razg. opušak; ostatak cigarete, nepopušen dio; čik, pikavac, dogorak, čepac (HJP, Online)

Čikove gasim u posudici za sapun. (Novak 2017: 40)

Tschick *m* =

Zigarette[nstummel] (Duden, Online)

Ovaj je germanizam u hrvatski jezik preuzet iz austrijskog njemačkog²⁴. U obama se jezicima riječ koristi u razgovornom stilu. U hrvatskom je značenje ove riječi jednoznačno, a u njemačkom se riječ koristi u dva značenja – cigareta ili opušak. U njemačkom je jeziku ova riječ posuđenica, preuzeta je iz talijanskog jezika, prema riječi *cicca* značenja „Kautabak, Zigarettenstummel“, odnosno „duhan za žvakanje ili opušak“. U talijanski je jezik riječ ušla iz francuskog, prema riječi *chique* značenja „Kautabak“, odnosno „duhan za žvakanje“. Najviše se koristi u Austriji, ali i u ostalim područjima njemačkog govornog područja (Glauning, Online²⁵). Hrvatska je posuđenica *čik*, dakle, nastala prema izvorno francuskoj riječi *chique*, ali je u jezik došla iz njemačkog jezika pa ju ubrajamo u germanizme.

²⁴ izvor: Stojić 2020: 31

²⁵ IamDiÖ – Erforsche Deutsch in Österreich!: <https://iam.dioe.at/frage-des-monats/woher-kommt-das-wort-tschick>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

Gramatički se rod nije promijenio, u oba jezika imenica je u muškom rodu te ima množinu, a njemački jezik bilježi dva oblika množine (*čikovi, die Tschick, Tschicks*).

fasovati *pf. i impf.* =

pov. reg.

1. primiti/primati vojničku hranu, opremu, oružje; sljedovati ono što koga pripada

2. *pren.* biti/bivati kažnjen [fasovati batine]

(HJP, Online)

Martin je tada pokušao izgladiti stvar, dobiti barem ispriku, pa fasovao pred pola mladih iz sela. (Novak 2017: 20)

fassen =

1. ergreifen und festhalten

2. mit der Hand an eine bestimmte Stelle greifen, anfassend berühren

3. aufgreifen, in seine Gewalt bekommen und festnehmen; gefangen nehmen

4. an der vorgesehenen Stelle eindringen, eingreifen, dort einrasten oder festsitzen

5. erfassen

6. a) als Ladung, Einfüllung o. Ä. aufnehmen, entgegennehmen b) als Zuteilung in Empfang nehmen, entgegennehmen

7. aufnehmen können; ein bestimmtes Fassungsvermögen haben, Raum für eine bestimmte Menge, Anzahl bieten

8. mit einer Einfassung, Umrahmung versehen; in eine Fassung bringen; einfassen

9. einer Sache Ausdruck verleihen, sie in bestimmter Weise ausdrücken, formulieren, gestalten

10. a) in seinen Zusammenhängen erkennen, verstehen; geistig erfassen

b) in all seinen Auswirkungen begreifen

11. sein inneres Gleichgewicht, seine Haltung wiederfinden; sich wieder beruhigen

12. mit einer Fassung versehen

(Duden, Online)

Riječ *fasovati* jezikoslovci svrstavaju u germanizme, a kao riječ model navode njemački glagol *fassen*²⁶. Vrsta riječi posuđenice ostala je ista (glagol). Značenje se posuđenice i riječi modela ne poklapa. Duden Onlinewörterbuch navodi dvanaest značenja glagola, a Hrvatski jezični portal dva. Ta se dva značenja glagola u hrvatskom jeziku ne podudaraju s nijednim značenjem njemačkog glagola. Jezikoslovci ne objašnjavaju zašto se ova riječ u hrvatski preuzela s novim značenjem, no valja uzeti u obzir da se u hrvatskom jeziku ona koristi u prenesenom značenju. Značenje posuđenice u hrvatskom je „kazniti nekoga“, dok je direktan prijevod primarnog značenja njemačkog glagola na hrvatski jezik „uhvatiti, zgrabiti“. U hrvatskom jeziku glagoli *uhvatiti* i *zgrabiti* u prenesenom značenju imaju konotativno značenje slično glagolu *fasovati* (ako je netko nekoga zgrabio, taj je vjerojatno od njega dobio batine) što bi moglo objasniti promjenu značenja posuđenice.

fino *adv.* =

na fin način

1. lijepo, uglađeno, uljudno, pristojno

2. *iron.* u velikoj mjeri; dobrano, čestito, valjano

(HJP, Online)

*Skinut ćeš jaknu, izut ćeš se, zavalit ćeš se **fino**, riješi se i narukvice i prstenja, natočit ću nam po čašu crnog.* (Novak 2017: 12)

fein *adv.* =

1. a) von dünner, zarter Beschaffenheit

²⁶ potvrde: Piškorec 2005: 158, Stojić 2020: 40

- b) von angenehm-zartem Äußeren; nichts Grobes enthaltend, in allen Einzelheiten ausgebildet
 - c) aus kleinsten Teilchen bestehend
 - d) sehr leise und zart
2. a) einfühlsam, feinsinnig
- b) fähig, auch nur andeutungsweise vorhandene Sinneseindrücke wahrzunehmen bzw. auf Impulse zu reagieren; empfindlich, scharf, genau, exakt
 - c) nur einem scharfsinnigen Beobachter (als solches) erkennbar
3. a) von ausgezeichneter Qualität, hochwertig, erlesen, vorzüglich, exquisit
- b) erfreulich, lobenswert
 - c) (von Menschen) anständig, nett
4. gepflegt, vornehm, elegant [aussehend]
5. wie es gewünscht, erwartet wird, wie es angebracht ist; schön (Duden, Online)

Semantičko se značenje hrvatske posuđenice i njemačkog modela poklapa. Objekti su riječi prilozima i ne sklanjaju se. U rečenici iz romana prilog opisuje da je radnja koja se odvija ugodna i poželjna, a takvo značenje riječi nalazimo i u njemačkom jeziku („wie es gewünscht, erwartet wird, wie es angebracht ist; schön“). Njemački rječnik Duden Onlinewörterbuch bilježi pet značenja riječi, dok Hrvatski jezični portal bilježi dva značenja.

Riječ *fein* je u njemačkom posuđenica, preuzeta je iz francuskog, a model joj je riječ *fin* značenja „fein, zart“, odnosno „fino, nježno“. U francuski pak je jezik riječ preuzeta iz latinskog, nastala od riječi *finis*, značenja „Ende, Grenze; Äußerstes, Höchstes“, odnosno „kraj, granica; krajnje, najviše“ (Duden, Online). Prema tome, izvorni je jezik riječi latinski. U hrvatski je jezik riječ ušla iz njemačkog pa ju zato smatramo germanizmom.

Hrvatska riječ *fino* i njemačka riječ *fein* pojavljuju se i kao pridjevi, u značenju „tanko“, „manjih dimenzija“, „sitno“ ili „uglačeno“, „pristojno“

te „ukusno“²⁷. Jezikoslovci ovaj germanizam bilježe u obliku *fajn* kao pridjev i kao prilog. Stojić (2020: 38) uz pridjev *fajn* bilježi značenja „dobar“ i „fin, suptilan, nježan“, a uz prilog *fajn* „vrlo, veoma, puno, jako“. *Fajn* se koristi u hrvatskim dijalektalnim govorima, dok je *fino* dio standardnog hrvatskog jezika.

flaša *f*=

razg. boca (HJP, Online)

Ono na ulazu u selo, plastični stol ukrašen pivskim flašama i povremenim šutljivim starcem. (Novak 2017: 16)

Flasche *f*=

1. [verschließbares] Gefäß aus Glas, Metall oder Kunststoff mit enger Öffnung und Halsansatz zum Aufbewahren von Flüssigkeiten, auch Gasen

2. unfähiger Mensch; Versager

(Duden, Online)

Ova se posuđenica koristi u razgovornom stilu hrvatskog standardnog jezika i u dijalektima. Semantički se posuđenica i njemački model referiraju na isti predmet. Gramatički je rod imenica u obama jezicima isti te oba jezika imaju množinu (*flaše, die Flaschen*).

Njemački jezik bilježi i sekundarno značenje riječi „nesposoban čovjek; gubitnik“. Takvo se značenje posuđenice u hrvatskom jeziku ne pojavljuje.

²⁷ značenja prema Hrvatskom jezičnom portalu i Duden Onlinewörterbuch rječniku

flek *m* ili **fleka** *f* =

reg.

1. mrlja

2. *pat.* sjena na plućima

3. nečisto mjesto, zamrljano mjesto na čemu²⁸

4. mjesto nejasnih rubova koje bojom odudara od površine na kojoj se nalazi²⁹

(HJP, Online)

*Sabolščak je jedna cesta s četiri odvojka na sjever, ali ih od Mure dijeli koji kilometar močvarnih **fleka**. (Novak 2017: 16)*

Fleck *m* =

1. [durch einen Klecks] verschmutzte Stelle

2. andersfarbige Stelle

3. bestimmte Stelle; bestimmter Punkt, Ort

4. Flicker

5. Schulnote „ungenügend“

(Duden, Online)

Primarno je značenje posuđenice i njemačkog modela jednako. Iz toga su značenja u obama jezicima proizašla druga značenja. Ostala značenja nisu u potpunosti podudarna. U ovom ćemo se radu osvrnuti na podudarna značenja koja su relevantna za rečenicu iz romana u kojoj se posuđenica pojavljuje, a to su *flek* kao „mjesto nejasnih rubova koje bojom odudara od površine na kojoj se nalazi“ (HJP, Online) te *Fleck* kao „andersfarbige Stelle“ (Duden, Online). Ova se značenja većinski podudaraju, oba jezika *flek* ili *fleku*, tj. *Fleck* definiraju kao mjesto koje od ostatka površine odudara po boji, no hrvatski daje pobliže određenje da to mjesto ima nejasne rubove. U rečenici iz romana posuđenica ima upravo takvo značenje. Posuđenica i riječ model imenice su, no gramatički se rod riječi

²⁸ Hrvatski jezični portal za riječ *flek* (*fleka*) upućuje na značenja riječi *mrlja*. S obzirom na to da se to značenje također odnosi na riječ *flek*, i značajno je za razumijevanje posuđenice u rečeničnom primjeru navodimo ga u ovom radu

²⁹ *ibid.*

u hrvatskom promijenio – u njemačkom je riječ model muškog roda, dok posuđenicu u hrvatskom jeziku nalazimo u muškom i ženskom rodu. Zbog podudaranja oblika genitiva množine posuđenice u muškom i u ženskom rodu na temelju ove rečenice iz romana nije moguće odrediti u kojem je rodu autor upotrijebio posuđenicu. Jezikoslovci u rječnicima svojih istraživanja posuđenicu bilježe u obama gramatičkim rodovima³⁰. Ovisno o rodu mijenja se i oblik za množinu: u ženskom rodu množina imenice glasi *fleke*, dok u muškom rodu množina *fleki*³¹. Njemački jezik bilježi jedan oblik množine (*die Flecke*).

forsirati *impf.* =

1. (što) a) jako nastojati da se što provede; nametati
 - b) požurivati, tjerati na što
 - c) *vojn.* u borbi savladati neku zapreku
2. (koga) činiti da tko uspije, da postigne položaj itd.
(HJP, Online)

Forsirano diše, onako kako dišu ljudi koji pokušavaju zadržati kontrolu nad sobom. (Novak 2017: 50)

forcieren =

- a) verstärken, steigern
 - b) durch gezielte Maßnahmen, durch Zwang o. Ä. erreichen; erzwingen
- (Duden, Online)

Semantičko značenje posuđenice i riječi modela jednako je. Vrsta riječi prilikom posuđivanja ostala je ista.

U njemačkom jeziku riječ *forcieren* ima status posuđenice. Preuzeta je iz francuskog jezika, prema riječi *forcer* koja ima jednako značenje. Ta riječ u francuskom također ima status posuđenice, preuzeta je iz latinskog, od

³⁰ Štebih Golub 2010: 237

³¹ jednosložne imenice muškoga roda u kajkavskom narječju imaju samo kratku množinu (Enciklopedija HR, Online: <https://enciklopedija.hr/clanak/kajkavsko-narjecje>, pristupljeno: 14. lipnja 2024.)

riječi *fortis* značenja „jako, čvrsto“ (Duden, Online). Kao jezik davaoc za hrvatsku posuđenicu jezikoslovci navode njemački pa ju stoga u ovom radu smatramo germanizmom.

garnitura *f*=

1. skup pojedinačnih predmeta koji tvore cjelinu
 2. *pren.* skup ljudi vezanih istim interesima, stavovima, koji obavljaju isti posao i sl.
- (HJP, Online)

*Auto su ostavili kod glavne ceste, upali u kuću koju su prepoznali po izobličenoj sjedećoj **garnituri** koja je već prošla nekoliko desetaka kvašenja i sušenja na dvorištu i odmah s vrata nasrnulo na ljude.* (Novak 2017: 20)

Garnitur *f*=

Gesamtheit verschiedener zusammengehörender, zusammenpassender, aufeinander abgestimmter [Kleidungs-, Ausstattungs]stücke, die gemeinsam einem bestimmten Zweck dienen (Duden, Online)

Značenje se ovih dviju riječi ne razlikuje. Rječničke definicije navedene u HJP-u i u Dudenovu rječniku razlikuju se po tome što njemačka definicija riječi ima detaljniji opis. Hrvatska definicija ne određuje kakvu cjelinu tvori garnitura kao skup pojedinačnih predmeta, dok njemačka definicija daje određenje na kakve se predmete ta cjelina odnosi (na „Kleidungs- und Ausstattungsstücke“, odnosno na dio neke opreme ili odjeće) te objašnjava da ti predmeti imaju istu svrhu („die gemeinsam einem bestimmten Zweck dienen“). Iako hrvatski rječnik ne donosi takvu detaljnu definiciju riječi, vidljivo je da se značenje posuđenice u odnosu na riječ *model* nije promijenilo. Vrsta riječi ostala je ista, kao i rod imenice (ženski). Obje imenice imaju oblik u množini (*garniture* i *die Garnituren*).

U njemačkom je jeziku riječ *Garnitur* posuđenica. Riječ *model* joj je francuska riječ *garniture* (Duden, Online). U srednjovjekovnom je

francuskom jeziku značenje te riječi bilo „oprema“ prema glagolu *garnir* značenja „opremiti“ (Merriam-Webster Dictionary, Online³²).

gemišt *m* =

reg.

1. (bijelo) vino s gaziranom mineralnom vodom

2. *pejor.* smjesa, mješavina

(HJP, Online)

*Pijača radnim danom ispred štacuna, tri **gemišta** s ljudima, četvrti i svi daljnji kod kuće.* (Novak 2017: 38)

gemischt *adj.* =

a) aus verschiedenen Bestandteilen bestehend oder zusammengesetzt

b) nicht auf dem erwarteten Niveau; wenig gesittet; gewöhnlich

(Duden, Online)

U ovom se primjeru semantičko značenje posuđenice ne poklapa sa značenjem riječi modela. Ove riječi nisu iste po vrsti – riječ model je pridjev, a posuđenica imenica. Ipak, ako usporedimo obje rječničke definicije, uočavamo da njemački pridjev opisuje neki predmet koji se sastoji od više različitih sastavnica, a u hrvatskom je jeziku taj pridjev poimeničen i označava konkretan predmet takvih karakteristika (*gemišt* je piće čije sastavnice su bijelo vino i gazirana mineralna voda). Njemački pridjev opisuje hrvatsku posuđenicu. Imenica ima i množinski oblik, a glasi *gemišti*.

³² Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/garniture>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

halda *f* =

stovarište iskopane zemlje u kojoj nema (ili nema dovoljno) rude ili minerala za eksploataciju³³

To su brdašca od jalovine iz iskopa, halde. (Novak 2017: 16)

Halde *f* =

1. [sanft] abfallende Seite eines Berges oder Hügels, Bergabhang
2. a) künstliche Aufschüttung von Schlacke oder tauben Gesteinsmassen
b) Aufschüttung von [zurzeit] nicht verkäuflichen [Kohle]vorräten
(Duden, Online)

U ovom se primjeru značenje posuđenice i riječi modela u potpunosti poklapaju. Obje imenice su istog gramatičkog roda (ženskog) i imaju oblike u množini (*halde, die Halden*).

hauba *f* =

1. *reg.* a) poklopac motora automobila
b) naprava za sušenje kose
2. specijalna kožnata podstavljena kapa za zaštitu glave od ozljeda
(HJP, Online)

Umjesto vrata kamionska hauba prekrivena naljepnicama naftnih kompanija. (Novak 2017: 36)

Haube *f* =

1. a) aus weichem oder gestärktem, oft gefälteltem Stoff gefertigte, dem Kopf angepasste [die Ohren bedeckende] Kopfbedeckung für eine weibliche Person
b) [Woll]mütze
c) Kopfbedeckung eines Kriegers; Sturm-, Pickelhaube

³³ značenje prema definiciji iz romana na početku rečenice koja služi za primjer pojave germanizma i prema definiciji za riječ *jalovina* Hrvatskog jezičnog portala (Online)

2. a) Kurzform für **Motorhaube** = den Motor schützender, hochklappbarer Deckel am Auto
b) Kurzform für Trockenhaube
c) Büschel von schmückenden Kopffedern bei einigen Vögeln
d) schützende oder schmückende Bedeckung über etwas
(Duden, Online)

Posuđenica i njemačka riječ imaju više različitih značenja riječi. U rečeničnom primjeru *hauba* je „poklopac motora automobila“. Takvo značenje nalazimo i u njemačkom jeziku, kao kratki oblik riječi *Motorhaube*. U hrvatski se jezik dugi oblik riječi nije prenio, već samo kratki (*hauba*). Gramatički je rod imenice u obama jezicima ženski te obje imenice imaju množinu (*haube, die Hauben*).

jakna *f*=

1. odjevni predmet dugih rukava, seže do struka ili niže, nosi se preko košulje ili džempera
2. gornji dio ženskog kostima; jaka, kaputić
(HJP, Online)

*Nisam se izula ni skinula **jaknu**, nešto mi je govorilo da ću zauvijek ostati u toj kući ako se raskomotim.* (Novak 2017: 39)

Jacke *f*=

den Oberkörper bedeckender, bis an oder über die Hüfte reichender, meist langärmeliger Teil der Oberbekleidung, der vorn geöffnet werden kann (Duden, Online)

Značenje je posuđenice i riječi modela u ovom primjeru jednako. Rječničke definicije gotovo da su direktan prijevod iz jednog jezika u drugi. Razlika u definicijama je ta što hrvatska definicija za razliku od njemačke ne određuje da se ovaj odjevni predmet otvara sprijeda. Vrsta

riječi i rod imenice nisu se promijenili pri posuđivanju riječi. Obje imenice imaju oblike za množinu (*jakne, die Jacken*).

Riječ *Jacke* u njemačkom jeziku ima status posuđenice. Duden (Onlinewörterbuch) navodi da je ova riječ naslijeđe iz kasnog srednjovisokonjemačkog jezika koji je riječ preuzeo iz starofrancuskog, prema riječi modelu *jacque*, u značenju „Waffenrock“, odnosno „Uniformjacke“, tj. „gornji dio odore vitezova, odnosno vojske³⁴“. U francuskom se *jacque* odnosi i na nadimak za farmere, a u tom značenju naziv je nastao prema muškom imenu Jacques zbog toga što su ovaj komad odjeće nosili upravo farmeri. Prema tome, francuski je jezik izvorni jezik riječi, a njemački bi jezik za riječ *jakna* u hrvatskom jeziku bio jezik posrednik. S obzirom na to da u ovom radu ne razlikujemo takve germanizme od „pravih“ germanizama, riječ *jakna* u hrvatskom je jeziku germanizam, a tako ju opisuju i jezikoslovci³⁵.

kanta *f* =

reg.

1. veća limena ili plastična posuda
 2. *žarg.* stražnjica, ob. ženska, većih dimenzija
- (HJP, Online)

Lopatama, kantama, limenim šalicama, golim rukama, skamenjenih pogleda, poluživi, kao mjesečari, kao opsjednuti.
(Novak 2017: 12)

Kanne *f* =

- a) für Flüssigkeiten bestimmtes Gefäß mit Henkel, Schnabel und meist auch Deckel
 - b) zylindrisches Gefäß mit Deckel und beweglichem Henkel zum Transport von Flüssigkeiten (besonders Milch)
- (Duden, Online)

³⁴ Langenscheidt's Encyclopaedic Dictionary of the English and German language (1999)

³⁵ potvrda: Piškorec 2005: 171

Riječ *kanta* u hrvatskom jeziku posuđenica je iz njemačkog jezika, no njeno se značenje ne podudara sa značenjem riječi modela. U njemačkom je jeziku *Kanne* posuda za tekućine s poklopcem, u prvoj rječničkoj definiciji ima dršku (Henkel) i tzv. kljun (Schnabel), odnosno produžetak pomoću kojega se ta tekućina toči iz posude, a u drugoj definiciji ona služi za prijenos tekućine (najčešće mlijeka). Prva njemačka definicija odgovarala bi hrvatskom pojmu *čajnik*. Druga njemačka definicija podudara se s hrvatskim značenjem riječi *kanta*, ali je u hrvatskom jeziku u tom kontekstu riječi *kanta* uvijek pridruženo i detaljnije objašnjenje čemu *kanta* služi (kanta za mlijeko (s poklopcem)³⁶), a u tom značenju koristi se i pojam *posuda* (za mlijeko)³⁷. Hrvatska riječ *kanta* bi, prema tome, značenjski više odgovarala njemačkoj riječi *der Eimer* koji prema rječničkoj definiciji služi za skladištenje ili transportiranje tekućina (=dem Aufbewahren, Transportieren besonders von Flüssigkeiten dienendes, hohes, zylindrisches oder kegelmufförmiges Gefäß mit beweglichem Henkel (Duden, Online)). Ipak, riječ model za posuđenicu *kanta* bila je riječ *Kanne*, a značenje se (vjerojatno s vremenom) modificiralo. Posuđenica i model imenice u ženskom su rodu te imaju oblike za množinu (*kante, die Kannen*).

kapitulirati *pf. i impf.* =

1. *vojn.* položiti/polagati oružje, potpisati/potpisivati kapitulaciju; predati se
 2. *pren.* obeshrabriti/obeshrabrivati se, povući/povlačiti se pred zaprekama i problemima
- (HJP, Online)

– *Nemreš mu dopovedati – kapitulirali smo jedni drugima i skidali odgovornost sa sebe.* (Novak 2017: 30)

³⁶ potvrda: internetska trgovina BrodPlast (<https://shop.brodplast.com/proizvod/kanta-za-mlijeko-s-poklopcem-10-lit/>, pristupljeno: 10. veljače 2024.), Vrtni centar Viškovo (<https://webshop.vrtnicentar.hr/Katalog/Detailj/4570?Kanta-5l-PVC-za-mlijeko>, pristupljeno: 10. veljače 2024.)

³⁷ potvrda: internetska trgovina Project-trade (<https://www.project-trade.hr/product/posuda-za-prijenos-hrane-napitaka/>, pristupljeno: 10. veljače 2024.)

kapitulieren =

1. sich dem Feind ergeben; sich für besiegt erklären
 2. (angesichts einer Sache) resignierend aufgeben, nachgeben, die Waffen strecken
- (Duden, Online)

Za ovu posuđenicu Hrvatski jezični portal navodi da je preuzeta iz njemačkog te da je u njemački preuzeta iz latinskog (*capitulare*). Duden (Online Wörterbuch) pak navodi da je u njemački preuzeta iz francuskog (*capituler*), a u francuski iz latinskog (*capitulum*). Značenjski se riječi iz hrvatskog i njemačkog jezika podudaraju pa je takva etimologija hrvatske posuđenice iz njemačkog moguća. Ipak, moguće je posuđivanje i iz francuskog jezika, a takvu etimologiju navodi Enciklopedija.hr. Iako je takva etimologija moguća, zbog višestoljetnih jezičnih dodira hrvatskog i njemačkog govornog područja vjerojatnije je da je riječ model za hrvatsku posuđenicu bila njemačka riječ *kapitulieren*. U tom je slučaju vrsta riječi ostala nepromijenjena.

Riječ *kapitulieren*, dakle, u njemačkom jeziku ima status posuđenice, a nastala je prema francuskoj ili latinskoj riječi. S obzirom na to da u ovome radu ne uzimamo u obzir ulogu jezika posrednika, već takav jezik smatramo stvarnim jezikom davaocem, riječ *kapitulirati* u hrvatskom je jeziku germanizam. Ako je, pak, riječ u hrvatski jezik preuzeta iz francuskog, bez posredstva njemačkog, ova je riječ galicizam (bez obzira na to što je u francuski jezik preuzeta iz latinskog).

katalog m =

1. a. uređen popis čega po nekom redu a. predmeta, knjiga, rukopisa itd.; registar
 2. a. prigodno izdanje, brošura i sl. koja sadrži razne podatke b. ekon. tiskano, ilustrirano prodajno-propagandno sredstvo ponude roba i usluga
 3. *reg.* časopis
- (HJP, Online)

*Ostalo je i nešto **kataloga** starih preko trideset godina, Quelle i Otto, njegovi predlošci za drkanje. (Novak 2017: 39)*

Katalog *m* =

1. nach einem bestimmten System geordnetes Verzeichnis von Gegenständen, Namen o. Ä.
2. lange Reihe, große Anzahl, zusammenfassende Aufzählung (Duden, Online)

Primarno je značenje riječi *katalog* jednako značenju riječi njemačkog modela *Katalog*, no u pojedinim regijama Hrvatske ta je posuđenica promijenila svoje primarno značenje. Regionalno značenje posuđenice jednako je značenju pojma *časopis* u hrvatskom standardnom jeziku, a pojmu *Magazin* u njemačkom jeziku. Takvo značenje pojavljuje se i u izdvojenom rečeničnom primjeru iz romana. Riječ se u hrvatski vjerojatno posudila u svojem primarnom značenju jednakom značenju njemačke riječi modela, ali se na temelju sličnosti predmeta značenje prenijelo i na drugi predmet, odnosno došlo je do semantičkog proširivanja. Vrsta riječi i rod posuđenice nisu se promijenili (imenica u muškom rodu). Posuđenica i njemačka riječ model imaju oblike za množinu (*katalozi* (*reg. katalogi*), *die Kataloge*).

Riječ *Katalog* je u njemački jezik ušla posredstvom španjolskog jezika (*catalogus*) koji je riječ preuzeo iz grčkog, izvornog jezika riječi. U grčkom nalazimo riječ *katálogos*, značenja „nabrajanje, popisivanje“ (Duden, Online). U njemačkom se (i hrvatskom) jeziku značenje riječi u odnosu na izvornu riječ promijenilo, ali s obzirom na to da je svrha *kataloga* u primarnom značenju riječi upravo nabranje i popisivanje čega, jasno je da se radi o istom korijenu riječi. Činjenica da je hrvatska riječ značenjski jednaka njemačkoj potvrđuje da se radi o germanizmu.

klinac *m* =

1. sitan, mali klin, čavao u obliku klina

2. a) *žarg.* a. dječaćić, dječarac, dečkić

b) (pristojniji oblik za različite u društvu nepristojne riječi koje služe kao poštapalice i sl.)

(HJP, Online)

Klinici se vraćaju izvana, komunalci, nebitno. (Novak 2017: 41)

klein *adj.* =

1. in Ausdehnung oder Umfang unter dem Durchschnitt oder einem Vergleichswert bleibend

2. a) (von Kindern) eine niedrigere Anzahl von Lebensjahren habend, jünger

b) (besonders von Kindern, Tieren) sehr jung [und noch klein von Gestalt]

3. verhältnismäßig wenig Zeit beanspruchend, von verhältnismäßig kurzer Dauer

4. von verhältnismäßig geringer Menge, Anzahl; sich aus wenigen Elementen zusammensetzend

5. von geringerem Ausmaß, Umfang, Grad; von geringerer Bedeutung, nicht ganz so erheblich

6. a) unbedeutend, bescheiden, einfach

b) [niedergeschlagen, kleinlaut und] bereit nachzugeben, sich zu beugen

7. kleinlich, engstirnig, beschränkt

(Duden, Online)

U ovom primjeru posuđenica i riječ *model* nisu ista vrsta riječi i nemaju isto značenje. Posuđenica je imenica, a riječ *model* je pridjev. Njemačka riječ svojom sekundarnom definicijom opisuje osobu koja je mlada, odnosno osobu koja ima „mali broj godina“, a posuđenica u hrvatskom jeziku referira se upravo na takvu mladu mušku osobu, odnosno na dječaćića (sekundarno značenje riječi). Prema tome, njemački bi pridjev opisivao hrvatsku imenicu. Pridjev se u njemačkom jeziku koristi u sva tri

gramatička roda, ovisno o imenici koju opisuje. Posuđenica je u muškom rodu i ima oblik za množinu (*klinci*), a za osobe u ženskom rodu koristi se drugi oblik (*klinka, mn. klinke*).

klub *m* =

1. krug ljudi udružen radi zadovoljavanja zajedničkog (političkog, sportskog i sl.) interesa

2. *meton.* zgrada, prostorija nekog društva, kluba

(HJP, Online)

*Jednom je na utakmici pretukao čovjeka iz nekog sela čiji je **klub** igrao u gostima.* (Novak 2017: 41)

Klub/Club *m* =

1. a) Vereinigung von Menschen mit bestimmten gemeinsamen Interessen und Zielen (z. B. auf sportlichem, gesellschaftlichem, politischem, kulturellem Gebiet)

b) Clique

2. Haus oder Raum, in dem Mitglieder eines Klubs zusammenkommen; Klubhaus, Vereinslokal

3. Fraktion

4. a) Lokal, in dem regelmäßig Musiker, besonders Jazzmusiker auftreten

b) Disco

(Duden, Online)

Značenje posuđenice u rečeničnom primjeru i značenje riječi modela jednako je. Obje riječi u primarnom značenju označavaju krug ljudi zajedničkih interesa. Obje definicije daju detaljniji opis da su ti interesi najčešće politički ili sportski, a njemačka definicija dodaje da mogu biti i društveni ili kulturni. U rečeničnom primjeru iz romana riječ je o *nogometnom klubu*, „zajednički interes“ udruženih ljudi u ovom je slučaju „nogomet“. Riječ *Klub* (ili *Club*) u njemačkom jeziku ima status posuđenice, Duden (Onlinewörterbuch) kao model navodi englesku riječ

club. U engleskom je jeziku riječ *club* također posuđenica, pojavljuje se u srednjovjekovnom engleskom³⁸ (*clubbe*), a riječ model joj je staronordijska riječ *klubba* (Merriam-Webster Dictionary, Online³⁹). Značenje je riječi *klubba* „Knüppel, (Kerb)stock⁴⁰“, što bi se na hrvatski jezik prevelo „palica“. U tom se značenju riječ *club* koristi i u engleskom jeziku, uz značenje jednako spomenutim značenjima u hrvatskom i njemačkom jeziku: „udruženje ljudi“, „prostorija nekog društva, udruženja“, te „Disco“⁴¹. Hrvatski rječnik ne navodi definiciju „Disco“, odnosno *klub* kao „ugostiteljsku tvrtku“, no to se značenje riječi *klub* u suvremenom hrvatskom jeziku koristi⁴². S obzirom na to da se hrvatsko i njemačko značenje posuđenica ne podudara sa staronordijskom riječi, posredovanje engleskog jezika prilikom posuđivanja riječi neupitno je. Za posuđenicu u hrvatskom jeziku jezik davalac mogli su biti engleski i njemački jezik. Uzevši u obzir višestoljetne jezične dodire govornika hrvatskog i njemačkog govornog područja, vjerojatnije je da je ova posuđenica germanizam. Hrvatska riječ *klub* i njemačka riječ *Klub/Club* imenice su u muškom rodu te imaju množinski oblik (*klubovi, die Klubs/Clubs*).

komunalac *m* =

onaj koji radi u komunalnom poduzeću, u komunalnoj djelatnosti (gradski prijevoz, vodovod, kanalizacija)
(HJP, Online)

Klinci se vraćaju izvana, komunalci, nebitno. (Novak 2017: 41)

³⁸ tzv. Middle English

³⁹ Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/club>, pristupljeno: 10. veljače 2024.

⁴⁰ prema Duden (Onlinewörterbuch)

⁴¹ Merriam Webster Dictionary (Online): 1. a) „a heavy usually tapering staff especially of wood wielded as a weapon“; b) „a stick or bat used to hit a ball in any of various games“ (ibid.)

⁴² potvrde: PunKufer Dnevnik HR (https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zanimljivosti/nekonvencionalni-nocni-klubovi-u-berlinu---818370.html?_gl=1*14sfjqo*_gcl_au*MTUzMzk4MDMxNy4xNzA4MDI4OTQ2, pristupljeno: 15. veljače 2024.), Jutarnji list (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/djeca-se-otrovala-alkoholom-u-nocnom-klubu-u-beogradu-neki-su-imali-2-8-promila-u-krvi-15428514>, pristupljeno: 15. veljače 2024.)

Kommune *f*=

1. Gemeinde (Dorf, Stadt o. Ä.) als unterste Verwaltungseinheit
2. Wohngemeinschaft, die bürgerliche Vorstellungen hinsichtlich Eigentum, Leistung, Konkurrenz und Moral ablehnt
(Duden, Online)

Posuđenica i riječ model u ovom se primjeru ne podudaraju. Njemačka riječ *Kommune* označava zajednicu ljudi, dok je *komunalac* u hrvatskom jeziku pojedinac koji radi u poduzeću koje pripada zajednici. U hrvatskom se jeziku koristi i riječ *komuna* koja ima različita značenja. Prema primarnom je značenju *komuna* „solidarna organizirana grupa ljudi povezana stilom života i pogledima na život“ (HJP, Online), a prema sekundarnom „administrativno-teritorijalna jedinica lokalne vlasti; općina“ (HJP, Online). Prema sekundarnoj definiciji riječ *komuna* značenjski odgovara primarnom značenju njemačke riječi *Kommune*, a primarno značenje hrvatske riječi odgovara sekundarnom značenju njemačke riječi. Riječ *komuna* posuđenica je kojoj je riječ model njemačka riječ *Kommune*, a riječ *komunalac* izvedenica je te posuđenice. U njemačkom se jeziku za osobu koja radi u komunalnom poduzeću koristi izvedenica riječi *Kommune*, tj. pridjev kojim se opisuje da je ta osoba zaposlena upravo u komunalnom poduzeću (*Kommunale Verwaltungsbeamte*). Riječi *komuna*, *Kommune* i *komunalac* imenice su i imaju oblike za množinu (*komune*, *die Kommunen*, *komunalci*). *Komuna* i *Kommune* u ženskom su rodu, a *komunalac* u muškom te se odnosi na osobu muškog spola. Za osobu ženskog spola koristi se imenica *komunalka* u ženskom rodu.

kontrola *f*=

1. ukupnost uvida i praćenja činjenica i stanja oko jedne osobe, pravne osobe i pojmova u društvu i prirodi; nadzor, pregled, provjera
2. nadzor, pregled, provjera
(HJP, Online)

*Njihove su van **kontrole**. (Novak 2017: 36)*

Kontrolle *f* =

1. a) dauernde Überwachung, Aufsicht, der jemand, etwas untersteht
b) Überprüfung, der jemand, etwas unterzogen wird
 2. Herrschaft, Gewalt, die man über jemanden, sich, etwas hat
 3. Kontrollpunkt, -station
- (Duden, Online)

U ovom primjeru posuđenica i riječ *model* imaju isto značenje, ista su vrsta riječi i istog su gramatičkog roda. Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju oblike za množinu (*kontrole, die Kontrollen*).

U njemačkom jeziku riječ *Kontrolle* ima status posuđenice. Riječ je preuzeta iz francuskog, prema riječi *modelu* *contrôle*, skraćenom obliku riječi *contrerôle* koja je nastala od dviju riječi: *contre* (značenja „protiv“) i *rôle* (značenja „lista“) (Duden, Online).

S obzirom na to da Hrvatski jezični portal navodi da je riječ *kontrola* preuzeta iz njemačkog jezika, kao germanizam ju navodimo i u ovom radu.

kredit *m* =

1. novac koji se nekome pozajmljuje pod ugovornim uvjetima
 2. davanje robe ili novca na dug pod određenim uvjetima i uz garancije
 3. *ekon.* u dvostrukom knjigovodstvu desna strana računa koja se otvara nekoj ustanovi ili osobi, a na koju se unose svote koje dolaze ili koje se pribrajaju k uplaćenim svotama
- (HJP, Online)

*Nije bilo bitno što nisam ja završila u istražnom, što nisam ja bila ta koja je odobravalala **kredite**. (Novak 2017: 27)*

Kredit *m* =

1. a) (im Rahmen eines Geschäfts) befristet zur Verfügung gestellter Geldwert, Betrag; Darlehen

- b) (gewährter) Zahlungsaufschub, zugestander Spielraum für Zahlungsaufschub, Stundung
2. einer Person oder einem Unternehmen entgegengebrachtes Vertrauen in die Kreditwürdigkeit; finanzielle Vertrauenswürdigkeit (Duden, Online)

Posuđenica *kredit* i riječ model *Kredit* jednakog su značenja, ista su vrsta riječi i istog su gramatičkog roda (imenice u muškom rodu) te obje imaju oblike za množinu (*krediti*, *die Kredite*). Hrvatska posuđenica značenjski se podudara i s francuskom riječi *crédit* i talijanskom *credito* te su one također mogle poslužiti kao riječ model prilikom posuđivanja riječi. Sve navedene riječi podudaraju se i s latinskom riječi *credo*, 3. *credidi*, *creditum* značenja *vjerovati*. Latinski je jezik prema tome „izvorni jezik“, dok su ostali jezici riječ posuđivali. Jezikoslovci navode da se iz latinskog jezika riječ posudila u talijanski, iz talijanskog u francuski, iz francuskog u njemački te iz njemačkog u hrvatski⁴³ pa je stoga ova posuđenica germanizam.

kugla *f* =

1. *mat.* geometrijsko tijelo koje čine sve točke prostora čija udaljenost od zadane točke (središta) nije veća od zadane duljine (radijusa), dio prostora omeđen sferom; kruglja
 2. krut predmet koji ima oblik kugle; kruglja, lopta
 3. planet
 4. zrno vatrenog oružja
- (HJP, Online)

*Tijekom desetljeća generacije su u sastavcima i zadaćnicama opisale valjda cijelu **kuglu** zemaljsku, daleke zemlje, pola svemira, Mura je opisana valjda u najmanji val, ali nitko nije zapisao da se do nje iz Sabolščaka najbrže dolazi preko Dola.*

(Novak 2017: 17)

⁴³ potvrde: Hrvatski jezični portal, Enciklopedija HR

Kugel *f* =

1. völlig runder [geometrischer] Körper, bei dem alle Punkte der Oberfläche gleich weit vom Mittelpunkt entfernt sind
2. [kugelförmiges] Geschoss; Gewehr-, Pistolen-, Kanonenkugel
3. Ball

(Duden, Online)

U rečeničnom primjeru iz romana posuđenica *kugla* označava planet (zemlju) i dio je sintagme *kugla zemaljska*, a njemačka riječ model okruglo (geometrijsko) tijelo, prema čemu se njihova značenja ne bi podudarala. Ipak, primarna je rječnička definicija riječi u hrvatskom jeziku „*mat. geometrijsko tijelo koje čine sve točke prostora čija udaljenost od zadane točke (središta) nije veća od zadane duljine (radijusa), dio prostora omeđen sferom; kruglja*“ (HJP, Online). Iz tog primarnog značenja na temelju sličnosti oblika kugle i izgleda referentnog pojma (planet) izvedeno je sekundarno značenje koje je oprijemljeno rečenicom iz romana. Jednaka značenja nalazimo i u preostalim značenjima riječi prema kojima je *kugla* „zrno vatrenog oruža“ („kugelförmiges Geschoss“). Hrvatska riječ *kugla* i njemačka *Kugel* imenice su i ženskom rodu te imaju oblike za množinu (*kugle, die Kugeln*).

kuhati *impf.* =

1. (što) a) u posudi s proključalom vodom pripremati hranu
b) pripremati jelo
c) ključati, vreti
2. (koga) *pren.* varati koga
3. (se) a) biti u procesu kuhanja (o hrani)
b) *pren.* trpjeti vrućinu, žegu

*Još je pola sata nešto šarafio po bojleru u kupaonici pa objavio da sad mogu **kuhati** i kupati se, (Novak 2017: 30)*

kochen =

1. a) (ein festes Nahrungsmittel) auf dem Herd, auf einer Feuerstelle o. Ä. durch Hitze in einer oder unter Zusatz einer Flüssigkeit gar werden lassen
 - b) eine Speise durch Kochen zubereiten
 - c) (einem Nahrungsmittel) durch Kochen eine bestimmte Beschaffenheit verleihen
 2. a) Speisen durch Kochen zubereiten, herstellen
 - b) in bestimmter Weise kochen
 3. a) bis zum Siedepunkt erhitzt und unter Dampfentwicklung in wallender Bewegung sein
 - b) zum Zweck des Garwerdens in kochendem Wasser liegen
 4. (Textilien) bei einer Temperatur knapp unter dem Siedepunkt waschen
 5. durch starkes Erhitzen verflüssigen
 6. innerlich sehr erregt, wütend sein
- (Duden, Online)

Primarna se značenja hrvatske riječi *kuhati* i njemački riječi *kochen* podudaraju. Hrvatski jezični portal navodi da je riječ u hrvatski jezik preuzeta iz praslavenskog u koji se preuzela iz njemačkog. U njemačkom riječ *kochen* nalazimo u starovisokonjemačkom (*kochōn*) u koji se riječ preuzela iz latinskog jezika, *coquere* = *kuhati* (Duden, Online). Prema tome riječ *kuhati* u hrvatski jezik nije preuzeta direktno iz njemačkog jezika. Da je riječ naslijeđe iz praslavenskog potvrđuju riječi drugim slavenskim jezicima: u češkom se pojavljuje glagol *kuchati* istog značenja kao hrvatski glagol, a u poljskom se pojavljuje imenica istog korijena *kucharz* (kuhar) (HJP, Online). Ipak, riječ je u rad uključena kao germanizam zbog toga što ju Babić (1990: 214–224 prema Stojić 2008: 360) smatra pravim germanizmom.

lampa *f*=

reg.

1. svjetiljka (HJP, Online)

2. usta, gubica⁴⁴

Probudio me bratov glas s dvorišta, vikao je Japici neka konačno zapre lampu. (Novak 2017: 42)

Lampe *f*=

1. als Träger einer künstlichen Lichtquelle (besonders von Glühbirnen) dienendes, je nach Zweck sehr unterschiedlich gestaltetes, hängendes, stehendes oder auch frei bewegliches Gerät

2. künstliche Lichtquelle (z. B. Glühlampe)

(Duden, Online)

U rečeničnom primjeru iz romana posuđenica *lampa* značenjski se ne podudara s riječi modelom *Lampe*. Njemačkoj riječi značenjski odgovara primarno značenje riječi *lampa* u hrvatskom jeziku: „*reg.* svjetiljka; predmet koji služi za rasvjetu“ (HJP, Online). Sekundarno značenje posuđenice u hrvatskom jeziku mogli bismo objasniti na temelju sličnosti, ako oblik žarulje usporedimo s gubicom, tj. životinjskom njuškom. U njemačkom jeziku ne susrećemo takvu upotrebu riječi što upućuje na to da je sekundarno značenje posuđenice izvedeno iz primarnog koje se podudara sa značenjem njemačke riječi modela. Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju oblike za množinu (*lampe, die Lampen*).

U njemačkom je jeziku riječ *Lampe* posuđenica, preuzeta iz francuskog jezika, a model bila je riječ *lampe*. U francuski je jezik riječ preuzeta iz latinskog, od riječi *lampas*, a u latinski iz grčkog (*lampás*). U latinskom i grčkom te su riječi značile „baklja, lampa“ (Duden, Online). U svim je jezicima primarno značenje jednako izvornoj riječi, nije došlo do promjene značenja. S obzirom na to, hrvatska riječ *lampa* mogla je biti preuzeta iz

⁴⁴ ovu definiciju ne navodi Hrvatski jezični portal, već je ona proizašla iz rečeničnog primjera iz romana

francuskog, ali ju kao germanizam navode Stojić (2020.), Ščukanec (2011.) i Štebih-Golub (2010.) pa je uvrštena u ovaj rad.

logor *m* =

1. uređeno privremeno prebivalište u prirodi istraživača, planinara, vojnika itd.
2. *pov.* a) mjesto sakupljanja velikog broja na silu dovedenih ljudi radi iskorištavanja njihova rada i likvidacije
- b) *pov.* jedinica u organizaciji ustaškog pokreta, odgovara području kotara u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj
(HJP, Online)

Pita me zubar zašto ne idem u Kurdistan, ili u izbjeglički logor za Kurde u Kavegorsku, na putu prema Arbilu. (Novak 2017: 35)

Lager *n* =

- 1.a) für das vorübergehende Verbleiben einer größeren Anzahl Menschen eingerichteter [provisorischer] Wohn- oder Übernachtungsplatz
- b) Gefangenen-, Straflager
- c) Konzentrationslager
2. a) Schlafstätte
- b) Ruheplatz bestimmter jagdbarer Tiere
3. Gesamtheit von Personen, Staaten o. Ä., die besonders im politischen oder weltanschaulichen Kampf auf derselben Seite stehen
4. a) Platz, Raum, Gebäude für die Lagerung des Warenbestandes, -vorrats
- b) gelagerter Warenvorrat, -bestand
- c) in einem Lager arbeitende Gesamtheit von Personen
5. eingelagerte Erz-, Mineral-, Gesteinsschicht
6. a) Maschinenelement, das ein anderes drehendes oder schwingendes Teil aufnimmt, trägt oder führt
- b) Bauteil, das Lasten (von Balken, Tragwerken) aufnimmt und auf einen stützenden Körper überträgt
7. Körper der Lagerpflanze

(Duden, Online)

Posuđenica *logor* i njemačka riječ model *Lager* značenjski se u potpunosti podudaraju (u primarnom i sekundarnom značenju). Obje su riječi imenice, hrvatska je riječ muškoga roda, a njemačka srednjeg. Obje riječi imaju oblik za množinu (*logori*, *die Lager und Läger*).

majstor *m* =

1. onaj koji ima takvo zvanje i ispit stručnosti u obrtu; najviša razina stručne osposobljenosti u obrtničkoj djelatnosti
2. onaj koji se osobito ističe u nekoj umjetnosti, znanju ili vještini
3. šah najviša titula koju dodjeljuje nacionalni šahovski savez
4. *pren.* snalažljiv i okretan čovjek; maher
5. riječ za obraćanje majstoru i obrtniku

(HJP, Online)

I nadzirat ću majstore. (Novak 2017: 29)

a. majstorica *f*

Majstorica je šutnje, premda neprekidno govori. (Novak 2017: 38)

b. mešter *m*

Već je tri meštre stiro. (Novak 2017: 29)

Meister *m* =

1. a) Handwerker, der seine Ausbildung mit der Meisterprüfung abgeschlossen hat
- b) männliche Person, die als Meister⁴⁵ in einem Betrieb arbeitet und einem bestimmten Arbeitsbereich vorsteht
2. Könnner auf seinem Gebiet, in seiner Kunst

⁴⁵ Handwerker, der seine Ausbildung mit der Meisterprüfung abgeschlossen hat (Duden, Online)

3. großer Künstler (besonders im Bereich von bildender Kunst und Musik)
4. bewunderter, verehrter, als Vorbild angesehener Lehrer (im Bereich von Wissenschaft oder Kunst); religiöser Führer, Religionsstifter (im Verhältnis zu seiner Jüngerschaft oder seinen Anhängerinnen und Anhängern)
5. a) männliche Person, die eine Meisterschaft im Sport gewonnen hat
b) Mannschaft, die eine Meisterschaft im Sport gewonnen hat
6. vertrauliche Anrede an eine männliche Person, häufig an einen Unbekannten
(Duden, Online)

U romanu se pojavljuju čak tri inačice posuđenice nastale od njemačke riječi *Meister*. Prva je *majstor*, imenica u muškom rodu koja je prihvaćena i u hrvatski standardni jezik. Za žensku se osobu koristi riječ *majstorica*, imenica u ženskom rodu. U kajkavskim se govorima pojavljuje germanizam *mešter*, imenica u muškom rodu, a referira se na osobu muškog spola. Za osobu ženskog spola koriste se imenice *meštrica* i *meštrovica*. U nijednoj posuđenici nije došlo do promjene značenja, sve su istog značenja kao njemačka riječ model *der Meister*. U njemačkom se jeziku za osobu ženskog spola također koristi imenica u ženskom rodu (*die Meisterin*). Sve spomenute imenice imaju oblike za množinu (*majstori*, *majstorice*, *meštri*, *meštrice*, *meštrovice*, *die Mester*, *die Meisterinnen*). Riječ *Meister* nije izvorno njemačka riječ, preuzeta je iz latinskog jezika, riječ model je *magister* (Duden, Online), značenja „učitelj u starom Rimu ili na srednjovjekovnom sveučilištu“ (Merriam-Webster, Online⁴⁶).

maltretirati *impf.* =

loše postupati s kim, zlostavljati koga, mučiti (se) (HJP, Online)

⁴⁶ Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/magister>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

*Šutljiv, čak neupadljiv, nije bio pijanica, nije **malretirao** ljude oko sebe i nije se pravio boljim od drugih.* (Novak 2017: 42)

malträtiieren =

misshandeln; mit jemandem, etwas übel umgehen (Duden, Online)

Hrvatska posuđenica i njemačka riječ model u ovom primjeru obje su glagoli i istog su značenja.

U njemačkom jeziku riječ *malträtiieren* također ima status posuđenice. Riječ je preuzeta iz francuskog, prema riječi *maltraiter* koja ima jednako značenje kao posuđenica (Duden, Online).

model *m* =

1. a) uzorak po kojem se izrađuje neki proizvod
 - b) umanjena reprodukcija ili shema nekog objekta, građevine, stroja, broda itd. u omjeru; maketa
 - c) plastično izrađen lik prirodnog ili geometrijskog tijela
 - d) uzorak odjeće ili obuće koji se odlikuje novošću, nasuprot postojećima ili onima koji su u upotrebi e. *mat.* približni opis nekih pojava ili objekata u stvarnom svijetu, uz pomoć matematičke simbolike (funkcija, jednadžbi itd.)
 2. pokusni primjerak stroja itd.
 3. a) osoba prema kojoj umjetnik stvara svoje djelo
 - b. maneken [fotomodel]
 4. a) proizvod koji se pojavljuje na tržištu
 - b) cijela serija nekog proizvoda
- (HJP, Online)

*U njima se **modeli** još trude izgledati sretno.* (Novak 2017: 39)

Model *n* =

a) Person, die sich [berufsmäßig] als Gegenstand bildnerischer oder fotografischer Darstellung, Gestaltung zur Verfügung stellt

b) Fotomodell

(Duden, Online)

U primjeru iz romana značenje je posuđenice *model* „maneken“. Riječ *model* za posuđenicu je njemačka riječ *Model* kojoj je primarno značenje jednako značenju posuđenice u rečeničnom primjeru iz romana. Obje se riječi referiraju na osobu kojoj „je posao da u reklamne svrhe prikazuje nove modele odjevnih predmeta“ (HJP, Online⁴⁷). Obje su riječi imenice, ali nisu istog gramatičkog roda. Njemačka je riječ srednjeg roda, a hrvatska muškog. Obje su riječi epiceni, gramatički im je rod stabilan, a referencijalan rod im je dvostruk. U obama se jezicima koristi ista imenica za muški i za ženski spol. Obje imenice imaju oblike za množinu (*modeli*, *die Modelle*).

Etimologija ove riječi složena je. Duden Onlinewörterbuch navodi da ju je njemački jezik preuzeo iz engleskog (*model*), engleski iz srednjovjekovnog francuskog (*modelle*), a francuski iz talijanskog (*modello*). U sva tri navedena jezika riječi imaju jednako značenje, podudarno značenju njemačke riječi. Talijanski je jezik riječ preuzeo iz latinskog. Riječ *model* je *modulus*, značenja „mala mjera“ (Merriam-Webster, Online⁴⁸).

nucati *impf.* =

trebati; upotrebljavati, rabiti⁴⁹

„*Nucali* bomo nekoga sto pere lasi to si vec delala dojadi v 12 bok fanika.“ (Novak 2017: 44)

nutzen =

1. bei etwas von Nutzen sein; für die Erreichung eines Ziels geeignet sein; [jemandem] einen Vorteil, Erfolg, Nutzen bringen, sich zugunsten von jemandem, seiner Unternehmungen o. Ä. auswirken

⁴⁷ za riječ *maneken*, sinonim riječi *model* u ovom kontekstu

⁴⁸ Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/model>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

⁴⁹ ovu definiciju ne navodi Hrvatski jezični portal, već je ona proizašla iz rečeničnog primjera iz romana

2. a) nutzbringend, zu seinem Nutzen verwerten; aus etwas durch entsprechende Anwendung oder Verwertung Nutzen ziehen
- b) von einer bestehenden Möglichkeit Gebrauch machen, sie ausnutzen, sich zunutze machen; etwas zu einem bestimmten Zweck benutzen, verwenden

(Duden, Online)

Hrvatska posuđenica i njemačka riječ model obje su glagoli i istog su značenja. Prilikom preuzimanja riječi nije došlo do promjene značenja te je vrsta riječi ostala ista.

organ *m* =

1. *anat.* a) dio organizma s funkcijom po kojoj se obično imenuju
- b) ljudski glas, ukupnost odlika u snazi, boji itd.
- c) *razg.* muški spolni organ
2. a) ustanova koja ima zadatke na planu javnog, društvenog ili političkog života
- b) (*mn*) predstavnici takve ustanove
3. list, glasilo neke stranke, udruženja i sl.

(HJP, Online)

*Tamo ljudi nestaju, Nuzate, ubiju ih i prodaju njihove **organe** bogatim bolesnim farangima.* (Novak 2017: 26)

Organ *n* =

1. aus verschiedenen Geweben zusammengesetzter einheitlicher Teil des menschlichen, tierischen und pflanzlichen Körpers mit einer bestimmten Funktion
2. Stimme
3. Zeitung oder Zeitschrift, in der die offizielle Auffassung, der [politische] Standpunkt einer bestimmten Partei, eines bestimmten [Interessen]verbandes o. Ä. dargelegt wird
4. [offizielle] Einrichtung oder [offiziell beauftragte] Person mit einer bestimmten Funktion als Teil eines größeren Ganzen

(Duden, Online)

Posuđenica se u rečenici iz romana objašnjava primarnom definicijom Hrvatskog jezičnog portala „dio organizma s funkcijom po kojoj se obično imenuju“. U Duden Onlinewörterbuch rječniku takvo je značenje riječi *Organ* također primarno značenje riječi. Ipak, u navedenim rječničkim definicijama nalazimo razlike. Hrvatska je rječnička definicija sažetija, govori o organu kao dijelu organizma, ali ne spominje o kakvom je organizmu riječ, dok njemačka rječnička definicija određuje da su ti organizmi ljudski, životinjski ili biljni („des menschlichen, tierischen und pflanzlichen Körpers“). Obje definicije objašnjavaju da ti dijelovi organizma obavljaju određenu funkciju.

Riječ *Organ* u njemačkom jeziku ima status posuđenice. Nastala je prema latinskoj riječi *organum*⁵⁰, značenja „orgulje, glazbalo“⁵¹. U latinskom je jeziku riječ također posuđenica, preuzeta je iz grčkog, prema riječi *órganon*, značenja „oruđe“⁵². Iako je hrvatska riječ *organ* mogla biti preuzeta iz latinskog jezika bez posredovanja njemačkog jezika, zbog podudaranja gotovo svih definicija u konzultiranim rječnicima, riječ smatramo germanizmom.

Hrvatska posuđenica i njemačka riječ model imenice su. Hrvatska je riječ *organ* u muškom rodu, a njemačka riječ *Organ* u srednjem. Obje imenice imaju oblike za množinu (*organi*, *die Organe*).

panika *f* =

iznenadan i nekontroliran strah, najčešće bezrazložan, uznemirenost, pometenost, uzbuna koja zahvaća i pojedinca i mnoštvo, izbezumljenost od straha (HJP, Online)

*Ne vidim nikoga i hvata me **panika** da me prevario.* (Novak 2017:

34)

⁵⁰ prema Duden Onlinewörterbuch

⁵¹ Enciklopedija HR (Online): <https://www.enciklopedija.hr/clanak/organum>, pristupljeno: 16. veljače 2024.

⁵² Enciklopedija HR (Online): <https://www.enciklopedija.hr/clanak/organon>, pristupljeno: 16. veljače 2024.

Panik *f* =

durch eine plötzliche Bedrohung, Gefahr hervorgerufene übermächtige Angst, die das Denken lähmt und zu kopflosen Reaktionen führt (Duden, Online)

U ovom su primjeru hrvatska posuđenica i njemačka riječ model značenjski jednake. Rječničke se definicije podudaraju, obje spominju da je strah iznenadan („plötzlich“) i da vodi do izbezumljenosti („die das Denken lähmt und zu kopflosen Reaktionen führt“). Hrvatska definicija objašnjava da je strah nekontroliran i najčešće bezrazložan, što njemačka definicija ne tumači. Hrvatska definicija dodaje da strah može obuhvatiti i pojedinca i mnoštvo, a to njemačka definicija ne određuje. Ipak, riječi se referiraju na isti osjećaj te nema promjene značenja prilikom posuđivanja. Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju oblike za množinu (*panike, die Paniken*), ali se oni u oba jezika rijetko koriste.

Njemačka je riječ *Panik* posuđenica, nastala je prema francuskoj riječi *panique* jednakog značenja (Duden, Online). U francuski je jezik preuzeta iz grčkog, prema riječi *panikos* (Merriam-Webster, Online⁵³). Grčka je riječ nastala prema imenu grčkog mitološkog boga Pana koji je imao jarčje noge i rogove te zadavao iznenadan „Panov strah“ (paniku)⁵⁴.

Hrvatski jezični portal i Enciklopedija HR (Online)⁵⁵ za posuđenicu *panika* kao jezik davalac navode njemački jezik pa ju iz tog razloga u ovom radu svrstavamo među germanizme.

par *adv.* =

razg. mali broj čega, nekoliko (HJP. Online)

*Na jug se ide prema brdima, preko **par** kilometara obrađenih polja.* (Novak 2017: 16)

⁵³ Merriam Webster Dictionary (Online): <https://www.merriam-webster.com/dictionary/panic>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

⁵⁴ Enciklopedija HR (Online): <https://enciklopedija.hr/clanak/46366>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

⁵⁵ Enciklopedija HR (Online): <https://enciklopedija.hr/clanak/panika#clanak>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

paar indef. pron. =

einige; wenige, nicht viele (Duden, Online)

Posuđenica i riječ model u ovom primjeru istog su značenja, govore koliko nečega ima, odnosno da nečega ima „nekoliko“ ili „malo“, „ne puno“. Obje riječi nisu deklinabilne, a koriste se uz množinske oblike kao što je u primjeru iz romana („par kilometara“).

pedala f =

1. papučica

2. *glazb.* a) uređaj na različitim muzičkim instrumentima koji se pritišće nogom; namjena mu je različita (za sviranje, za postizavanje efekata i sl.)

b) na orguljama klavijatura većih razmjera, na kojoj se svira nogama

c) oznaka za duge izdržane tonove, ob. u najdubljoj dionici kompozicije

3. *tehn.* poluga u strojevima i vozilima koja se pokreće nogom; papučica, podnožnica, podnožnik

(HJP, Online)

značenja u romanu:

a) papučica; spojka u vozilu kojom se reguliraju određene komande (HJP, Online)

*Svečane crne cipele s metalnim kopčama i korom blata na **pedali** bicikla.* (Novak 2017: 18)

b) odbijenica, negativan odgovor⁵⁶

*Milena Muriša rođena Lovrek, sedamdesetpeto godišta, udala se u Mihovljan, dvanaest godina u braku bez djece, prije godinu dana bila pod istragom i dobila **pedalu** u banci.* (Novak 2017: 27)

Pedal n =

1. mit dem Fuß zu bedienender Teil an der Tretkurbel des Fahrrads

⁵⁶ ovu definiciju ne navodi Hrvatski jezični portal, već je ona proizašla iz rečeničnog primjera iz romana

2. (bei Kraftfahrzeugen) mit dem Fuß zu bedienender Hebel für Gas,
Kupplung und Bremse
(Duden, Online)

Posuđenica *pedala* se u romanu pojavljuje u dva značenja. Prvo je značenje jednako značenju njemačke riječi modela *Pedal* i označava dio vozila kojim se ono pokreće. U drugom značenju koje susrećemo u romanu *pedala* je negativan odgovor ili odbijenica od neke osobe. Takvo se značenje riječi *Pedal* ne pojavljuje u njemačkom jeziku, što znači da je takvo značenje u hrvatskom jeziku izvedeno iz primarnog značenja posuđenice. Obje su riječi imenice, hrvatska je posuđenica u ženskom rodu, a njemačka riječ u srednjem. Valja napomenuti da se u njemačkom pojavljuje i riječ *Pedale* u ženskom rodu. Ipak, upotreba takvog oblika riječi regionalna je i nije dio rječnika standardnog njemačkog jezika. U hrvatskom se pojavljuje i oblik *pedal* u muškom rodu. Hrvatski jezični portal ne razlikuje značenje riječi *pedal* od značenja riječi *pedala* te prednost daje obliku *pedal*, dok Enciklopedija HR razlikuje dva značenja ovisno o rodu imenice. Prema njima je *pedala* „poluga koja se pokreće nogom, a služi za pogonjenje bicikla, upravljanje radom vozila, stroja i dr.“⁵⁷, a *pedal* „naprava na glazbalima kojom se nogama svira (na orguljama) ili postižu različiti efekti u dinamici, ugodbi, izražajnosti i dr.“⁵⁸. Ovisno o rodu imenice različiti su i oblici za množinu, tako je za imenicu u ženskom rodu množinski oblik *pedale*, a u muškom rodu *pedali*. U njemačkom jeziku množinski oblik glasi *die Pedale* (za imenicu u standardnom njemačkom jeziku).

U njemačkom jeziku riječ *Pedal* ima status posuđenice, preuzeta je iz latinskog, a riječ model joj je *pedalis*, značenja „koji pripada stopalu“, izvedenica riječi *pes* (genitivnog oblika *pedis*) značenja „stopalo“ (Duden, Online). U njemačkom je jeziku došlo do promjene značenja u odnosu na riječ model, posuđenica se odnosi na „dio kojim se upravlja stopalom“, a ne na nešto što stopalu pripada. Korijen je riječi ostao isti, obje riječi

⁵⁷ Enciklopedija HR (Online): <https://www.enciklopedija.hr/clanak/pedala>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

⁵⁸ Enciklopedija HR (Online): <https://www.enciklopedija.hr/clanak/pedal>, pristupljeno: 24. veljače 2024.

uključuju stopalo. Latinska je riječ pridjev, dok je njemačka riječ imenica. U hrvatski se jezik preuzelo značenje jednako njemačkom pa je riječ *pedala* germanizam.

penez *m* =

reg. ekspr. novac (HJP, Online)

Milena, ja dam peneze, ali ti se moraš pobrigati ka se to reši, razmiš. (Novak 2017: 29)

Pfennig *m* =

1. frühere Währungseinheit in Deutschland

2. Einpfennigstück

(Duden, Online)

Posuđenica *penez* nastala je prema starovisokonjemačkoj (althochdeutsch) riječi *Pfennig*. Njemačka riječ *Pfennig* odnosi se na konkretnu prijašnju valutu Njemačke, a hrvatska riječ *penez* odnosi se općenito na sredstvo plaćanja, novac općenito, bez obzira na to o kojoj se valuti radi. Prema tome, posuđenica je općenitiji pojam od njemačke riječi *modela*. Posuđenica se u hrvatskom jeziku najčešće koristi u množinskom obliku *penezi*. Njemačka riječ također ima množinu *die Pfennige*. Ova je posuđenica jedan od najstarijih germanizama u hrvatskom jeziku, zajedno s ostalim germanizmima koji su hrvatski jezik i ostali slavenski jezici naslijedili od praslavenskog (Ivšić Majić 2023: 39).

pištolj *m* =

1. vatreno oružje kratke cijevi za pucanje iz ruke

2. svaka naprava koja ima takav oblik (za zabijanje čavala, rasprskivanje boje i sl.)

(HJP, Online)

Onaj s pištoljem gleda u mene, a ja ne skrećem pogleda. (Novak 2017: 47)

Pistole *f* =

kleinere Faustfeuerwaffe mit kurzem Lauf (Duden, Online)

Posuđenica i riječ model značenjski su jednake, označavaju manje oružje kojim se puca iz ruke. Obje su riječi imenice, posuđenica je u muškom rodu, a riječ model u ženskom. Obje riječi imaju oblike za množinu (*pištolji, die Pistolen*).

Riječ *Pistole* nije izvorno njemačka riječ. U njemački je jezik preuzeta iz češkog, a riječ model je imenica *pišt'ala* značenja „cijev, lula“ koja je nastala prema glagolu *piškat* značenja „zviždati“ (Duden, Online). U njemačkom je došlo do promjene značenja posuđenice, a to je značenje preuzeto i u hrvatski jezik pa je prema tome ova riječ germanizam.

plan *m* =

1. a) unaprijed utvrđen skup mjera kojima se predviđa ostvarenje određenih zadataka i vrijeme u kojemu ih treba izvršiti
- b) zamisao o onome što treba izvršiti da se postigne željeni cilj; utvrđeni red i tok izlaganja, ostvarivanja čega
2. *građ.* crtež, nacrt koji u određenom omjeru prikazuje kakvo mjesto, predio, građevinu i sl.; projekt
3. *lik.* u slikarstvu, prostor koji se doima bližim ili daljim od osnovnog prizora
4. *film.* standardizirani izbor kuta kamere za snimanje pojedinog statičnog kadra (HJP, Online)

Imao je plan za mene, a slutila sam da ima veze s našom starom kućom u Sabolščaku. (Novak 2017: 28)

Plan *m* =

1. a) Vorstellung von der Art und Weise, in der ein bestimmtes Ziel verfolgt, ein bestimmtes Vorhaben verwirklicht werden soll; Absicht, Vorhaben
 - b) Absicht, Vorhaben
 - c) verbindliche Richtlinie für die Entwicklung der Volkswirtschaft
2. Entwurf in Form einer Zeichnung oder grafischen Darstellung, in dem festgelegt ist, wie etwas, was geschaffen oder getan werden soll, aussehen, durchgeführt werden soll
3. Übersichtskarte
- (Duden, Online)

Posuđenica *plan* značenjski se ne razlikuje od njemačke riječi modela *Plan*. Rječničke su definicije gotovo jednake, uz minimalne razlike. Objekti su riječi imenice u muškom rodu i imaju oblike za množinu (*planovi, die Pläne*).

U njemačkom riječ *Plan* ima status posuđenice. Jezik je davalac francuski, a riječ model *plan* jednakog značenja kao posuđenica. U francuski je jezik riječ došla iz latinskog, od riječi *planta* značenja „biljka“ (Duden, Online). Imenica *planta* nastala je prema latinskom glagolu *plantāre* značenja „staviti na mjesto, učvrstiti na mjesto, posaditi, presaditi“ (Dictionary, Online⁵⁹).

problem *m* =

1. teorijsko ili praktično pitanje koje treba riješiti
 2. težak zadatak; teškoća, ono što komplicira rješenje ili radni proces
 3. *šah* komponirana pozicija u kojoj treba dati mat, samomat ili pomoćni mat u određenom broju poteza
- (HJP, Online)

⁵⁹ Dictionary (Online): <https://www.dictionary.com/browse/plan>, pristupljeno 24. veljače 2024.

Vidiš, **problem** je u tome što su oni zauvijek trebali biti ti koji su se naselili u prazninu koju su za sobom ostavili rudari. (Novak 2017: 17)

Problem *n* =

1. schwierige [ungelöste] Aufgabe, schwer zu beantwortende Frage, komplizierte Fragestellung
 2. Schwierigkeit
- (Duden, Online)

U ovom su primjeru hrvatska posuđenica i njemačka riječ model značenjski jednake. Njemačka rječnička definicija proširuje značenje ne samo na težak zadatak, već i na teško ili komplicirano pitanje. U hrvatskom je jeziku definicija uža, odnosi se samo na težak zadatak, ne određuje kakve je taj zadatak naravi. Posuđenica je imenica u muškom rodu, a njemačka riječ model u srednjem rodu. Obje imenice imaju množinski oblik (*problemi*, *die Probleme*).

Riječ *Problem* nije izvorno njemačka riječ. Njemački ju jezik preuzima iz latinskog (*problema*), a latinski iz grčkog (*problēma*). Grčka riječ značenja je „postavljeni (znanstveni) zadatak, sporno pitanje“, a nastala je prema glagolu *proballein* značenja „baciti naprijed⁶⁰“ (Duden, Online). Grčka je imenica *problēma* jednakog značenja kao i posuđenica u latinskom i posuđenica u njemačkom te posuđenica u hrvatskom jeziku.

raskomotiti se *pf.* =

svući ili raskopčati suvišnu ili neudobnu odjeću ili obuću, udobno se smjestiti (HJP, Online)

Nisam se izula ni skinula jaknu, nešto mi je govorilo da ću zauvijek ostati u toj kući ako se raskomotim. (Novak 2017: 39)

⁶⁰ prijevod prema Hrvatskom jezičnom portalu (Online)

Kommodität *f* =

1. Bequemlichkeit

2. Toilette

(Duden, Online)

Hrvatski jezični portal navodi da je riječ *raskomotiti se* izvedenica pridjeva *komotan* (= 1. koji je udoban; prostran, širok; 2 *pren.* koji je spor, bezbrižan (HJP, Online)) koji u hrvatskom jeziku ima status posuđenice, a kao riječ model navodi se njemačka riječ *Kommodität*. Riječ *Kommodität* u njemačkom također ima status posuđenice. Hrvatski jezični portal navodi da je riječ *Kommodität* preuzeta iz latinskog (*commoditas*), a Duden Onlinewörterbuch navodi da je riječ u njemački preuzeta iz francuskog (*commodité*), a u francuski iz latinskog (*commoditas*). U sva tri jezika riječi imaju jednako značenje pa je takva etimologija vjerojatna. U hrvatski se jezik riječ mogla preuzeti iz sva tri jezika, ali ju u ovom radu smatramo germanizmom kako ju navodi i Hrvatski jezični portal. Germanizam *raskomotiti se* je glagol, a njemačka riječ *Kommodität* imenica je u ženskom rodu te ima množinski oblik (*die Kommoditäten*).

reagirati *pf. i impf.* =

1. odgovoriti/odgovarati na poticaj primljen izvana, pokazati/pokazivati reakciju

2. pružiti/pružati otpor, suprotstaviti/suprotstavljati se, djelovati u suprotnom smjeru

(HJP, Online)

Imam četrdeset godina, muški još reagiraju na mene, žele pomoći. (Novak 2017: 20)

reagieren =

1. auf etwas (besonders einen bestimmten Reiz) in irgendeiner Weise eine Wirkung zeigen, ansprechen

2. eine chemische Reaktion eingehen; auf etwas einwirken

(Duden, Online)

Posuđenica i riječ model značenjski se podudaraju. Obje rječničke definicije *reagiranje* opisuju kao odgovor na neki podražaj, odnosno poticaj. Obje su riječi glagoli.

Njemačka je riječ *reagiren* nastala iz latinskog *re-* („ponovo“) i *agere* („djelovati“) (Duden, Online). *Reagiren* bi u doslovnom prijevodu iz latinskog značilo „ponovo djelovati“. Takvo značenje ne nalazimo u njemačkom (ni u hrvatskom) jeziku. Glagol *reagiren* označava radnju „djelovanja“, ali ne nužno radnju koja se ponavlja. Hrvatski jezični portal navodi da je riječ *reagirati* germanizam, a to potvrđuje i jednako značenje hrvatske i njemačke riječi te odudaranje od latinske riječi.

rinčica *f* =

razg. nakit koji se nosi na uhu; naušnica (HJP, Online)

Zlatne rinčice iza masne crne kose. (Novak 2017: 18)

Ring *m* =

1. a) gleichmäßig runder, kreisförmig in sich geschlossener Gegenstand
- b) Kurzform für **Fingerring**: als Schmuck im Allgemeinen am Ringfinger getragener Ring
2. a) Turngerät, das aus zwei hölzernen Ringen besteht, die an zwei in einem bestimmten Abstand voneinander herabhängenden Seilen befestigt sind
- b) Kurzform für Boxring
- c) Kurzform für Wurfring
3. etwas, was wie ein Ring geformt, einem Ring ähnlich ist; ringförmiges Gebilde; ringförmige Anordnung, Figur
4. Vereinigung von Personen, die sich zu einem bestimmten Zweck, zur Durchsetzung gemeinsamer Ziele, zur Schaffung und Nutzung bestimmter Einrichtungen o. Ä. zusammengeschlossen haben (Duden, Online)

Njemačka riječ *Ring* pojavljuje se u brojnim značenjima, a u ovom ćemo se radu osvrnuti na primarno značenje riječi. U tom je značenju *Ring* kraći

oblik riječi *Fingerring* koja označava vrstu nakita koja se nosi na prstu. Na hrvatskom takav nakit nazivamo *prstenom*, a posuđenica *rinčica* označava nakit koji se nosi na uhu (naušnica). Posuđenica se, dakle, značenjski razlikuje od riječi *modela*. Ipak, valja napomenuti da se u njemačkom jeziku pojavljuje riječ *Ringel*, a koja je također mogla poslužiti kao riječ *model* prilikom posuđivanja riječi u hrvatski jezik⁶¹. Rječnik (Duden, Online) daje ovakvu definiciju riječi *Ringel*: „kleineres ring-, kreis-, spiralförmiges Gebilde, ringförmige Form“, odnosno pojam označava manju strukturu *prstenastog*, *okruglog* ili *spiralnog* oblika. *Ringel* nije vrsta nakita (*prsten*) kao *Ring*, već *prstenasti* oblik, a upravo takvog su oblika (najčešće) *naušnice*, tj. *rinčice*. U jezikoslovnim istraživanjima pojavljuje se posuđenica *ringel*, čija bi riječ *model* svakako bila *Ringel*. Posuđenica *ringel* značenjski se razlikuje od posuđenice *rinčica*, označava „prstenasti kolut ploče na peći na drva“⁶². Zbog različitih značenja posuđenica, razlikovat ćemo i riječi *modele* prema kojima su nastale. Posuđenica *rinčica* i riječ *model* *Ring* imenice su, posuđenica u ženskom rodu, a riječ *model* u muškom. Obje imenice imaju množinski oblik (*rinčice*, *die Ringe*).

šalica *f*=

1. manja posuda s ručkom sa strane iz koje se pije crna ili bijela kava, čaj itd.
 2. *meton.* količina tekućine ili sipke tvari koja stane u šalicu
- (HJP, Online)

*Lopatama, kantama, limenim šalicama, golim rukama,
skamenjenih pogleda, poluživi, kao mjesečari, kao opsjednuti.*
(Novak 2017: 12)

Schale *f*=

1. a) eine Frucht, einen Samen umgebende, festere äußerste Schicht
- b) harte, holzartige, den Kern einer Nuss o. Ä. umschließende Hülle

⁶¹ Stojić (2020: 100) spominje samo *Ringl* kao riječ *model*

⁶² prema Piškorec 2005: 191

- c) das Innere eines Vogeleis umschließende, harte, vorwiegend aus Kalk aufgebaute, zerbrechliche Hülle
 - d) bestimmte [Weich]tiere umgebendes, panzerartiges Gehäuse
 - e) Rinde
 - 2. gewöhnlich flaches, meist rundes oder ovales, oben offenes Gefäß
 - 3. *österr.* Tasse
 - 4. etwas, was die Form einer Schale, einer halbierten Hohlkugel hat
 - 5. (aus Spannbeton gegossenes) flächiges, gekrümmtes oder geschwungenes tragendes Bauteil, besonders als Dachkonstruktion
 - 7. selbsttragende [röhrenförmige] Außenhaut, äußere Wandung (besonders eines Flugzeugs)
 - 8. unten ausgehöhlter Cabochon
 - 9. (besonders bei Hirsch, Reh, Wildschwein) Klaue
 - 10. besonders bei Pferden vorkommende Gelenkentzündung am Fuß, bei der es zu schalenförmigen Auftreibungen des betroffenen Knochens kommt und die dazu führt, dass das Pferd lahmt
 - 11. (in bestimmten Atom- und Kernmodellen) Schicht als eine von mehreren als zwiebelschalenartig übereinanderliegend gedachten Schichten, aus denen sich eine Elektronenhülle oder ein Atomkern aufbaut
- (Duden, Online)

Posuđenica *šalica* u hrvatskom jeziku označava manju posudu s ručkom iz koje se pije kava ili čaj. Riječ model za ovu posuđenicu bila je njemačka riječ *Schale*. Riječ *Schale* u Dudenovu rječniku ima više različitih definicija, a hrvatskoj posuđenici najviše odgovara definicija prema kojoj je *Schale* ravna, okrugla ili ovalna posuda otvorenog vrha („gewöhnlich flaches, meist rundes oder ovales, oben offenes Gefäß“). Takav bi opis djelomično odgovarao bi opisu *šalice*, no on ne spominje namjenu posude i ne ističe ručku kao obavezan dio posude. Rječnik izdvaja upotrebu riječi *Schale* u austrijskom govoru u značenju „Tasse“ (Duden, Online), što bi se u hrvatski jezik doslovno prevelo riječju *šalica*. Prema tome, riječ *šalica*

smatramo germanizmom⁶³ nastalu prema riječi *Schale*⁶⁴. Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju množinski oblik (*šalice, die Schalen*).

šarafiti *impf.* =

1. (što) *reg.* zavrtati, stezati zavrtanj
2. (koga) *reg. pren.* nametati disciplinu; gnjaviti, mučiti
3. *žarg.* imati ustrajne bolove

(HJP, Online)

Još je pola sata nešto šarafio po bojleru u kupaonici pa objavio da sad mogu kuhati i kupati se, (Novak 2017: 30)

schrauben =

1. a) anschrauben
- b) abschrauben
2. a) (etwas, was mit einem Gewinde versehen ist) durch Drehen in, auf etwas befestigen
- b) (etwas, was mit einem Gewinde versehen ist) durch Drehen aus, von etwas lösen
3. mithilfe einer Schraubenspindel o. Ä. auf eine bestimmte Höhe drehen
4. bewirken, veranlassen, dass etwas in bestimmtem Maße steigt, zunimmt, wächst
5. sich in schraubenförmigen Windungen irgendwohin bewegen
6. eine Schraube ausführen

(Duden, Online)

Primarna značenja posuđenice i riječi modela podudaraju se. Oba pojma označavaju radnju zavrtanja. To značenje pojavljuje se i u rečenicu u romanu. Njemačka je rječnička definicija detaljnija od hrvatske definicije i dodaje da se tim zavrtanjem nešto pričvršćuje na nešto („(etwas, was mit

⁶³ odnosno austrijacizmom

⁶⁴ potvrda: Štebih Golub 2010: 349

einem Gewinde versehen ist) durch Drehen in, auf etwas befestigen“).
Obje su riječi glagoli.

šilterica *f* =

reg. kapa sa štitnikom, šiltom (prema **šiltkapa**) (HJP, Online)

Dvojica su imala motorističke kacige, a dvojica šilterice i zimske šalove preko usta. (Novak 2017: 20)

Schildmütze *f* =

Mütze mit Schild (Schild = schildförmiger, länglicher Schirm an der Vorderseite von Mützen) (Duden, Online)

Posuđenica *šilterica* preuzeta je iz njemačkog jezika prema riječi *Schildmütze*⁶⁵. Ove se riječi značenjski podudaraju, referiraju se na isti odjevni predmet, a jednake su im i rječničke definicije. Uz riječ *Schildmütze* u hrvatskoj se literaturi kao riječ model spominje i *Schildkappe*⁶⁶. S obzirom na to da je *šilterica* izvedenica riječi *šiltkapa*, riječ *Schildkappe* kao riječ model bila bi vjerojatna. Ipak, njemački rječnik ne bilježi postojanje riječi *Schildkappe* u standardnom njemačkom jeziku pa će se u ovom radu riječ *Schildmütze* navesti kao riječ model za posuđenicu *šilterica*. Da se riječ *Schildkappe* koristi potvrđuju pojedini internetski izvori austrijskih domena⁶⁷. *Schildmütze* i *Schildkappe* sinonimne su riječi, značenjski jednake posuđenici *šilterica* (ili *šiltkapa*). Sve navedene riječi imenice su u ženskom rodu, te imaju množinske oblike (*šilterice, šiltkape, die Schildmützen, die Schildkappen*).

⁶⁵ potvrda: Stojić 2020: 107

⁶⁶ potvrda: Hrvatski jezični portal

⁶⁷ potvrda: internetska trgovina Tirol Shop (<https://tirolshop.com/caps/schildkappe-bergsommer.html>, pristupljeno: 16. veljače 2024.), internetska trgovina Lechtal (<https://www.lechtal.at/en/services/lechtal-schildkappe.html>, pristupljeno: 16. veljače 2024.)

šminka *f*=

1. a) sredstvo za uljepšavanje lica
 - b) sredstvo za uređivanje lika glumca prema ulozi
 2. odjel u kazalištu, filmskim studijima i sl. koji brine o izgledu osobe koja nastupa
 3. *žarg.* ono što je usmjereno na vanjski učinak, izazivanje površnih efekata; vanjština bez sadržaja
- (HJP, Online)

Dugo ne otvara jer popravlja kosu, skriva upale oči šminkom.

(Novak 2017: 38)

Schminke *f*=

kosmetisches Mittel in Form von farbigen Cremes, Pudern, Fettstiften o. Ä., das besonders für die Gesichtshaut, Lippen, Augenbrauen zur Verschönerung oder (besonders in der Schauspielkunst) Veränderung des Aussehens benutzt wird (Duden, Online)

U ovom se primjeru posuđenica i njemačka riječ model značenjski podudaraju. Obje riječi označavaju sredstvo koje se koristi za uljepšavanje lica. Rječničke definicije razlikuju se po tome što njemačka definicija daje detaljnije objašnjenje u kakvim sve oblicima *šminka* postoji („in Form von farbigen Cremes, Pudern, Fettstiften o. Ä.) i čemu ona sve služi (das besonders für die Gesichtshaut, Lippen, Augenbrauen zur Verschönerung oder Veränderung des Aussehens benutzt wird). Hrvatski jezik bilježi više različitih značenja posuđenice *šminka*, dok se u njemačkom jeziku riječ *Schminke* pojavljuje u jednom značenju.

Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju množinski oblik (*šminke*, *die Schminken*).

špangica *f* =

mala španga⁶⁸

španga *f* =

reg.

1. kopča (za odjeću ili za kosu), ob. od okvira i dijela koji služi kao igla ili poluga kojom se učvršćuje

2. *pov.* a) kazna u austrougarskoj vojsci za neposluh (vezanje zajedno ruku i nogu)

b) srednjovjekovna sprava za mučenje

(HJP, Online)

Ja sam onaj dečkić sa špangicom u kosi. (Novak 2017: 29)

Spange *f* =

1. aus festem Material bestehender Gegenstand, mit dem etwas mithilfe eines Dorns eingeklemmt und zusammengehalten wird [und der zugleich als Schmuck dient]

2. schmaler, über den Spann führender Lederriemen am Schuh zum Knöpfen oder Schnallen

3. Kurzform für Zahnspange

(Duden, Online)

U ovom se primjeru posuđenici i riječi modelu primarna značenja podudaraju. *Špangica* i *Spange* referiraju se na predmet koji se učvršćuje na nešto i najčešće služi kao ukras. Obje su riječi imenice u ženskom rodu te imaju množinski oblik (*špangice, die Spangen*). U hrvatskom se jeziku koristi imenica *španga*, ali i deminutiv *špangica* koji se pojavljuje i u romanu. Riječi *španga* i *špangica* nisu dio standardnog hrvatskog jezika. U standardnom se hrvatskom jeziku koristi u tom značenju riječ *ukosnica* (=kopča koja se stavlja u kosu radi pričvršćivanja; španga (HJP,

⁶⁸ ovu definiciju ne navodi Hrvatski jezični portal, već je ona proizašla iz rečeničnog primjera iz romana

Online). Ipak, korištenje riječi *špangica* u službenoj komunikaciji nije neuobičajeno pa riječ nalazimo u nekim internetskim trgovinama⁶⁹.

štanga *f* =

reg.

1. a) metalna poluga, pritka, motka; šipka
b) dugačak, u presjeku okrugao komad željeza, koji nosi težinu građevine ili težinu nekog njenog dijela
2. *sport a*) vratnica gola (greda ili stativa); golštanga
b) gimnastička sprava
3. prečka o koju se u trgovinama vješa konfekcijska roba za prodaju
4. oblik četvrtasta presjeka, sličan gredi ili željezničkom pragu
5. *žarg. iron.* mršava osoba, visoka koščata osoba, ženska osoba bez oblina; daska (HJP, Online)

Mogao je reći: ajde, nabijemo cijeli svijet na štangu, pregrmili bumo, stisnemo se nekak, pa kaj bude, bude. (Novak 2017: 27)

Stange *f* =

1. a) langes, meist rundes Stück Holz, Metall o. Ä., das im Verhältnis zu seiner Länge relativ dünn ist
b) in bestimmter Höhe waagrecht an der Wand [eines Übungsraums] angebrachte Stange für das Training von Balletttänzern oder für gymnastische Übungen
c) senkrecht innerhalb eines Raumes [auf einer Art Bühne] (einer Bar, eines Fitnessstudios o. Ä.) angebrachte Stange für tänzerische Vorführungen oder gymnastische, akrobatische Übungen
2. a) in seiner Form einer Stange ähnliches Stück von etwas
b) zylindrisches Glas (für Altbier und Kölsch)
3. Deichsel

⁶⁹ potvrda: internetska trgovina Male stvari (<https://male-stvari.hr/oznaka-proizvoda/spangice/>; pristupljeno: 21. ožujka 2024.), internetska trgovina Kodić (<https://kodic.hr/product-category/repromaterijal/metal/spangice-ukosnice-i-podloge/>; pristupljeno: 21. ožujka 2024.)

4. im Maul des Tieres liegender Teil der Kandare

5. erigierter Penis

6. Geweihstange

(Duden, Online)

Posuđenica *štanga* i njemačka riječ *Stange* jednakog su primarnog značenja. Oba se pojma referiraju na dugi predmet, ali se u rječničkim definicijama taj predmet razlikuje prema materijalu. U hrvatskom je jeziku *štanga* napravljena od metala, dok je u njemačkom *Stange* napravljena od drveta, metala ili nekog drugog materijala.

U rečenici u romanu germanizam *štanga* upotrijebljen je u frazemu *nabiti nešto na štangu*. Značenje je ovog frazema „ne davati komu pozornosti, potpuno ignorirati koga; ne uvažavati ni najmanje“. U njemačkom jeziku ne postoji frazem u tom značenju koja bi sadržavala riječ *Stange*. Posuđenica se u hrvatski jezik prenijela u primarnom značenju jednakom značenju njemačkoj riječi, a iz tog su se značenja izvela ostala značenja riječi, a među njima i frazem *nabiti na štangu*.

Riječi *štanga* i *Stange* imenice su u ženskom rodu te imaju množinski oblik (*štange, die Stangen*).

štos *m* =

reg.

1. gomila, hrpa

2. udar, udarac, šut

3. *pren.* dosjetka, podvala, smicalica (HJP, Online)

Ono, zamisli, bez seljačkih štoseva i prostota, ne pita me gdje su mi muž i djeca. (Novak 2017: 44)

Stoß *m* =

1. a) [gezielte] schnelle Bewegung, die in heftigem Anprall auf jemanden, etwas trifft

Redewendung: jemandem einen Stoß versetzen = jemanden plötzlich stark erschüttern und unsicher machen

b) das Stoßen der Kugel

2. Schlag, Stich mit einer Waffe

3. ruckhaft ausgeführte Bewegung beim Schwimmen, Rudern

4. a) stoßartige, rhythmische Bewegung

b) Kurzform für **Erdstoß**

5. aufgeschichtete Menge; Stapel

6. einzelne offensive Kampfhandlung

(Duden, Online)

U ovom se primjeru posuđenica *štos* značenjski podudara sa svojom riječi modelom *Stoß*. Primarna rječnička definicija njemačke riječi („[gezielte] schnelle Bewegung, die in heftigem Anprall auf jemanden, etwas trifft“) odgovarala bi sekundarnoj definiciji hrvatske riječi („udar, udarac, šut“). U rečeničnom primjeru iz romana riječ *štos* ne bi bilo moguće objasniti tom definicijom, već bi primjerenija bila treća definicija koju nalazimo u hrvatskom rječniku: „dosjetka, podvala, smicalica“. Njemački rječnik ekvivalent toj definiciji daje u definiciji frazema *jemandem einen Stoß versetzen* u značenju „jemanden plötzlich stark erschüttern und unsicher machen“, odnosno „nekoga iznenada šokirati i učiniti ga nesigurnim“. To se ostvaruje i dosjatkama, podvalama ili smicalicama pa bi takva definicija riječi *Stoß* unutar frazema najviše odgovarala značenju posuđenice *štos*. Obje su riječi imenice u muškom rodu te imaju množinski oblik (*štosovi, die Stöße*).

tableta *f* =

1. *farm.* ljekoviti prašak prešanjem sveden na malu pločicu kružna ili ovalna oblika

2. *razg.* opći naziv za analgetik

(HJP, Online)

Muški su galamili da odakle im pravo nagovarati njihove žene na pobačaje i tablete. (Novak 2017: 19)

Tablette *f* =

besonders Arzneimittel von der Form eines kleinen runden, mehr oder weniger flachen Scheibchens (zum Einnehmen) (Duden, Online)

U ovom su primjeru riječ *model* i posuđenica značenjski jednake, obje označavaju male kružne ili ovalne pripravke ljekovitog učinka. Objе riječi su imenice u ženskom rodu te imaju množinu (*tablete, die Tabletten*).

Riječ *Tablette* u njemačkom jeziku ima status posuđenice. Jezik davalac je francuski, a *model tablette* koja ima isto značenje kao i posuđenica (Duden, Online).

treger *m* =

reg.

1. a) onaj koji nosi, kojemu je posao da nosi (teret i sl.); nosač, fakin
 - b) gepektreger, portabagalji
 2. traka preko ramena koja pridržava hlače; naramenica
 3. *arhit.* potporna, nosiva greda
- (HJP, Online)

*A na vratima taj dječak s cigaretom na donjoj usni, u zamazanim bijelim hlačama na **tregeru**.* (Novak 2017: 43)

Träger *m* =

1. a) männliche Person, die Lasten trägt
- b) Kurzform für **Gepäckträger**
- c) männliche Person, die Kranke, Verletzte o. Ä. transportiert
2. a) tragendes Bauteil
- b) etwas, was etwas anderes trägt, hält, stützt, mit sich führt o. Ä.
3. Stoffstück, das in Form eines Streifens paarweise an bestimmten Kleidungsstücken angebracht ist und über die Schulter geführt wird
4. a) männliche Person, die etwas innehat, etwas ausübt
- b) männliche Person, die etwas stützt, die die treibende Kraft von etwas ist

c) Körperschaft, Einrichtung, die [offiziell] für etwas verantwortlich ist und dafür aufkommen muss

5. Trägerwelle

6. männliche Person, etwas, der bzw. dem etwas Bestimmtes innewohnt und durch die bzw. das es in Erscheinung tritt

(Duden, Online)

Hosenträger *m* =

über beide Schultern geführter Träger aus Gummiband oder (bei Trachtenhosen) aus Leder zum Halten der Hose

(Duden, Online)

Posuđenica *treger* i njezina riječ model imaju više značenja, a u ovom ćemo se radu osvrnuti na ono koje se pojavljuje u rečeničnom primjeru iz romana. Njemačka riječ *Träger* označava komad tkanine koji se pričvrsti na određene odjevne predmete u obliku trake i prebacuje preko ramena, a *Hosenträger* je *Träger* na hlačama. U hrvatskom jeziku pojavljuje se posuđenica *treger*, a nalazimo ju i u rečeničnom primjeru. S obzirom na to da se ova posuđenica u hrvatskom jeziku pojavljuje i u duljem obliku *hozentreger*⁷⁰, riječ model za hrvatsku posuđenicu bila je njemačka riječ *Hosenträger*. Posuđenica i riječ model značenjski se podudaraju. Njemačka rječnička definicija daje detaljnije objašnjenje od kojih materijala *Hosenträger* može biti („aus Gummiband oder aus Leder“, tj. gumeni ili kožni), što hrvatska definicija ne donosi, ali obje definicije daju namjenu predmeta, a to je da pridržava hlače. Obje su riječi imenice u muškom rodu te imaju množinski oblik (*tregeri*, *die Hosenträger*). Obje se imenice najčešće koriste u množini (tako se posuđenica pojavljuje i u romanu).

⁷⁰ potvrda: Stojić 2020: 61

veš *m* =

žarg.

1. rublje

2. *meton.* pranje rublja

(HJP, Online);

Iznad stolova suši se veš, čarape i dva dječja nogometna dresa.

(Novak 2017: 34)

Wäsche *f* =

1. Gesamtheit von aus Textilien bestehenden Dingen (besonders Kleidungsstücke, Bett- und Tischwäsche, Handtücher), die gewaschen werden

2. Gesamtheit der Kleidungsstücke, die jemand unmittelbar auf dem Körper trägt, besonders Unterwäsche

3. a) das Waschen von Wäsche

b) das Waschen

4. Anlage, Einrichtung zum Waschen von Erz, Kohle oder dergleichen (Duden, Online)

Posuđenica *veš* i riječ model *Wäsche* značenjski se podudaraju, obje riječi označavaju rublje koje se pere („die gewaschen werden“). U hrvatskom se jeziku ova posuđenica javlja još u značenju aktivnosti „pranje rublja“, a ekvivalent tome pojavljuje se i u njemačkom jeziku („das Waschen von Wäsche“).

Obje su riječi imenice, hrvatska riječ *veš* je u muškom rodu, a njemačka riječ *Wäsche* u ženskom rodu. Njemačka riječ ima množinski oblik (*die Wäschen*), a hrvatska riječ nema množinu.

zafulati pf. =

razg. pogriješiti, promašiti (HJP, Online)

Gesta iz nogometaških dana, zafulao je slobodnjak. (Novak 2017: 42)

fehlen =

1. a) nicht existieren, nicht vorhanden sein
 - b) nicht zu jemandes Verfügung stehen; jemandem abgehen, mangeln
 - c) (von Menschen) zu einem bestimmten Zeitpunkt nicht an einer bestimmten Stelle sein, wo man eigentlich sein sollte; abwesend sein, ausbleiben
 - d) [sehnlich] herbeigewünscht, vermisst werden
 - e) nicht mehr da sein; verschwunden, verloren gegangen sein
 - f) zur Erreichung eines bestimmten Zustandes erforderlich sein
 2. nicht in genügendem Ausmaß vorhanden sein, nicht ausreichen, zu knapp sein, mangeln
 3. nicht treffen, verfehlen
 4. eine Sünde begehen, etwas Unrechtes tun
- (Duden, Online)

Primarno se značenje posuđenice *zafulati* podudara s izvedenim značenjem riječi modela *fehlen*. Njemački bilježi više različitih značenja, a hrvatski samo jedno. Vrsta riječi (glagol) nije se promijenila.

U prvih osam poglavlja romana *Ciganin, ali najljepši* pronađene su 53 riječi za koje smo pretpostavili da su u hrvatski jezik preuzete iz njemačkog. Istraživanjem je ustanovljeno da riječ *Ciganin* nije germanizam. Ta je riječ dio naslova romana te ima složenu etimologiju koju valja objasniti jer se riječ u ponekim radovima navodi kao germanizam⁷¹ pa je zbog toga uključena u rad. Glagol *kuhati* Babić (1990: 214–224 prema Stojić 2008: 360) smatra pravim germanizmom pa je uvršten u rad, iako je dio naslijeđa iz praslavenskog.

Prema riječima koje imaju status posuđenice u njemačkom jeziku nastalo je 27 germanizama iz rada, dok je 25 riječi modela izvorno njemačko. S obzirom na to da u ovom radu ne razlikujemo germanizme kojima je njemački jezik posrednik od onih koji su nastali prema riječima koje su izvorno njemačke, svi se ekscerpirani germanizmi iz prvih osam poglavlja nalaze na istom popisu. Njemačke riječi koje su služile kao riječ model za hrvatske posuđenice, a koje i u njemačkom jeziku imaju status posuđenice, preuzete su iz različitih jezika: najviše ih je preuzeto iz francuskog (14 germanizama: *cigareta, fino, forsirati, garnitura, jakna, kapitulirati, kontrola, kredit, lampa, maltretirati, panika, plan, raskomotiti se, tableta*), zatim iz latinskog (7: *cigla, cinik, majstor, organ, pedala, plan, problem, reagirati*), dvije iz engleskog (germanizmi *klub* i *model*), jedna iz španjolskog (germanizam *katalog*), jedna iz talijanskog (germanizam *čik*) te jedna iz češkog (germanizam *pištolj*).

Vrsta riječi hrvatskih posuđenica gotovo se u svim primjerima podudara s vrstom riječi njemačke riječi modela. U 39 primjera obje su riječi imenice, u njih osam obje su riječi glagoli i u jednom su primjeru obje riječi prilozi (*fino* i *fein*). Dva su primjera u kojima je hrvatska posuđenica imenica, a njemačka riječ model pridjev (*gemišt* i *gemischt, klinac* i *klein*). U jednom je primjeru posuđenica glagol, a riječ model imenica, no taj je glagol u hrvatskom jeziku izvedenica imenice (*raskomotiti se, komotan, Kommodität*). U jednom su primjeru obje riječi nedeklinabilne (*par* i *paar*).

⁷¹ dio je korpusa istraživanja Tepeš Golubić (2016)

6. Zaključak

Prilikom interakcije govornika različitih jezika ili različitih dijalekata istog jezika dolazi do jezičnih dodira pri čemu se jezični elementi prenose iz jezika davaoca u jezik primalac. Leksičko je posuđivanje jedna od posljedica jezičnih dodira. Posuđene leksičke jedinice nazivamo *posuđenicama*, a *modelom* nazivamo leksičku jedinicu iz jezika davaoca prije njezine integracije u jezik primalac. Leksičke jedinice koje su iz njemačkog jezika preuzete u hrvatski nazivamo *germanizmima*.

Germanizmi ekscerpirani iz romana *Ciganin, ali najljepši* Kristiana Novaka predmet su ovog istraživanja kojemu je cilj bio dokazati prisustvo germanizama u hrvatskom jeziku. U analiziranih osam poglavlja romana pronađena su 52 germanizma. U radu je neznatno više onih germanizama koji su nastali prema riječima koje imaju status posuđenice u njemačkom jeziku od onih koji su nastali prema izvorno njemačkim riječima.

S obzirom na to da je roman pisan hrvatskim standardnim jezikom i međimurskim dijalektom kajkavskog narječja, pojava germanizama u romanu potvrđuje njihovu prisutnost u hrvatskom standardnom jeziku i međimurskom dijalektu. Ti su germanizmi posljedica višestoljetnog utjecaja zemalja njemačkog govornog područja na hrvatsko. Iako je prisustvo germanizama u romanu potvrdilo njihovu pojavu u hrvatskom jeziku, za detaljnije zaključke valjalo bi analizirati sva poglavlja romana. U detaljnijoj bi analizi valjalo razlikovati germanizme u hrvatskom standardnom jeziku od germanizama u međimurskom dijalektu te od onih koji su korišteni u razgovornom stilu.

7. Literatura

Anić, Vladimir (1998): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Anić, Vladimir / Goldstein, Ivo. (2000): *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.

Bechert, Johannes / Wildgen, Wolfgang (1991): *Einführung in die Sprachkontaktforschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Birtić, Matea i dr. (2012): *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb: Školska knjiga.

Brozović, Dalibor (2001): Prvo lice jednine: Jedna ili tri lingvistike? U: *Vijenac* 200. Matica hrvatska. [<https://www.matica.hr/vijenac/200/jedna-ili-tri-lingvistike-15578/>]

Dragičević, Dragica (2005): Hrvatski u dodiru s njemačkim jezikom. U: Sočanac, L. (ur.): *Hrvatski u dodiru s europskim jezicima*. Zagreb, Nakladni zavod Globus, str. 85–115.

Državni zavod za statistiku (2021): *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021*. [<https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.]

Državni zavod za statistiku (2023): *Osnovne škole, kraj šk. g. 2021./2022. i početak šk. g. 2022./2023*. [<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58233>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.]

Državni zavod za statistiku (2023): *Srednje škole, kraj šk. g. 2021./2022. i početak šk. g. 2022./2023*. [<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58235>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.]

Duden (2024): *Onlinewörterbuch*. Berlin: Cornelsen Verlag GmbH. [<https://www.duden.de/>]

Filipović, Rudolf (1986): *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Glauninger, Manfred (Online): *Woher kommt das Wort Tschick und was bedeutet es? IamDiÖ. Erforsche Deutsch in Österreich!*. [<https://iam.dioe.at/frage-des-monats/woher-kommt-das-wort-tschick>; pristupljeno 24. veljače 2024.]

- Golubović, Biljana (2007): *Germanismen im Serbischen und Kroatischen*. München: Verlag Otto Sagner.
- Horvat, Marijana (2021): Zametci jezičnih stereotipa u povijesnoj leksikografiji. *Hrvatski jezik*, vol. 8, br. 2, 33–35. [<https://hrcak.srce.hr/265234>]
- Hrvatski jezični portal* (2024): Rječnička baza. Zagreb: Znanje/Srce. [<https://hjp.znanje.hr/>]
- Ivšić Majić, Dubravka (2023): U svijetu vitezova i kneževa – najstariji germanizmi u hrvatskome. *Hrvatski jezik*, vol. 10 No. 1, 39–40. [<https://hrcak.srce.hr/302433>]
- Jojić, Ljiljana / Matasović, Ranko (2002): *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Kovačec, August (1996): *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Novak, Kristian / Štebih Golub, Barbara (2014): Germanizmi u Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 40 (2), 397–410. [<https://hrcak.srce.hr/131491>]
- Pandža, Nikolina / Marinčić, Senka (2015): Semantičke promjene njemačkih posuđenica na primjeru metafore u romanu Čovjek od novina. *Mostariensia*, 19 (2), 37–58. [<https://hrcak.srce.hr/153672>]
- Piškorec, Velimir (2005): *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine*. Zagreb: FF press
- Puškar, Krunoslav (2010): Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika. *Cris*, XII (1), 129–141. [<https://hrcak.srce.hr/67957>]
- Rašić, Nikola / Lucić, Danijela / Galić, Branka / Karajić, Nenad (2020): *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: identitet, socijalna distanca i iskustvo diskriminacije*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. [<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:530570>]

- Riehl, Claudia Maria (2004): *Sprachkontaktforschung: Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen.
[https://books.google.hr/books?id=eRVxNGMQYWEC&pg=PA5&hl=de&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false]
- Simeon, Rikard (1968): *Rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Sočanac, Lelija / Žagar-Szentesi, Orsoyla / Dragičević, Dragica / Dabo – Denegri, Ljuba / Menac, Antica / Nikolić-Hoyt, Anja (2005): *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske (Online): *Hrvatsko iseljenništvo u Njemačkoj*. [<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatsko-iseljenistvo-u-njemackoj/766>; pristupljeno: 18. siječnja 2024.]
- Stojić, Aneta (2020): *Germanizmi u hrvatskim govorima*. Zagreb: Alfa.
- Stojić, Aneta (2008): Njemačke posuđenice i hrvatski ekvivalenti. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 34, br. 1, 2008, str. 357-369.
[<https://hrcak.srce.hr/35298>. pristupljeno: 19. travnja 2024.]
- Ščukanec, Aleksandra (2011): *Njemačko-hrvatski jezični dodiri u Gradišću*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.
- Šonje, Jure (2000): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb: Školska knjiga.
- Štebih Golub, Barbara (2010): *Germanizmi u kajkavskom književnom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Tepeš Golubić, Lidija (2016): *Germanizmi u digitalnim novinskim korpusima hrvatskoga jezika*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Thomason, Sarah (2001): *Languages in contact: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Turk, Marija (2013): *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi. Prilog lingvistici jezičnih dodira*. Zagreb-Rijeka: Hrvatska Sveučilišna naklada, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Weinreich, Uriel (1968): *Languages in Contact*. The Hague: Mouton Publishers.

Županić, Sanja (2021): *Germanizmi u varaždinskom govoru*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Mrežna izdanja:

cigare. *Cambridge Dictionary*. Mrežno izdanje. Cambridge University Press. [https://dictionary.cambridge.org/dictionary/french-english/cigare; pristupljeno: 12. veljače 2024.]

cigareta. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [https://www.enciklopedija.hr/clanak/cigareta; 12. veljače 2024.]

cigarette. *Cambridge Dictionary*. Mrežno izdanje. Cambridge University Press. [https://dictionary.cambridge.org/dictionary/french-english/cigarette, pristupljeno: 12. veljače 2024.]

cigarette. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [https://www.merriam-webster.com/dictionary/cigarette, pristupljeno: 12. veljače 2024.]

club. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [https://www.merriam-webster.com/dictionary/club, pristupljeno: 10. veljače 2024.]

garniture. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [https://www.merriam-webster.com/dictionary/garniture, pristupljeno: 24. veljače 2024.]

jezični varijetet. *Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje. [http://struna.ihjj.hr/naziv/jezicni-varijetet/25055/#naziv; pristupljeno: 22. listopada 2023.]

jezik davalac. *Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje. [<http://struna.ihjj.hr/naziv/jezik-davalac/53537/#naziv>; pristupljeno: 22. listopada 2023.]

jezikoslovlje. *Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje. [<http://struna.ihjj.hr/naziv/jezikoslovlje/54698/#naziv>; pristupljeno: 22. listopada 2023.]

jezik primalac. *Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje. [<http://struna.ihjj.hr/naziv/jezik-primalac/53538/#naziv>; pristupljeno: 22. listopada 2023.]

kajkavsko narječje. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. [<https://enciklopedija.hr/clanak/kajkavsko-narjecje>; pristupljeno: 14. lipnja 2024.]

kapitulacija. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/kapitulacija>; pristupljeno 12. veljače 2024.]

lingvistika. *Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mrežno izdanje. [<http://struna.ihjj.hr/naziv/lingvistika/25058/#naziv>; pristupljeno: 22. listopada 2023.]

magister. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/magister>, pristupljeno: 24. veljače 2024.]

model. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/model>, pristupljeno: 24. veljače 2024.]

organon. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/organon>; 16. veljače 2024.]

organum. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/organum>; pristupljeno: 16. veljače 2024.]

Pan. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://enciklopedija.hr/clanak/46366>; pristupljeno: 24. veljače 2024.]

panic. *Merriam-Webster.com Dictionary*. Mrežno izdanje. [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/panic>, pristupljeno: 24. veljače 2024.]

panika. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://enciklopedija.hr/clanak/panika>; pristupljeno: 24. veljače 2024.]

pedal. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/pedal>; pristupljeno 24. veljače 2024.]

pedala. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/pedala>; pristupljeno 24. veljače 2024.]

plan. *Dictionary.com*, mrežno izdanje. [<https://www.dictionary.com/browse/plan>; pristupljeno 24. veljače 2024.]

Romi. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. [<https://www.enciklopedija.hr/clanak/romi>; pristupljeno: 12. veljače 2024.]

Waffenrock / Service coat tunic (1999) Langenscheidt's Encyclopaedic Dictionary of the English and German language: „ Der Große Muret-Sander“, Part II German-English, Second Volume L–Z, 8th edition.

Internetski izvori:

Hina (2024): Djeca se otrovala alkoholom u noćnom klubu u Beogradu: Neki su imali 2,8 promila u krvi. Zagreb: Večernji list. [<https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/djeca-se-otrovala-alkoholom-u-nocnom-klubu-u-beogradu-neki-su-imali-2-8-promila-u-krvi-15428514>; pristupljeno: 15. veljače 2024.]

Kanta 5l PVC za mlijeko. Vrtni centar Viškovo. Viškovo.

[<https://webshop.vrtnicentar.hr/Katalog/Detalj/4570?Kanta-5l-PVC-za-mlijeko>;
pristupljeno: 10. veljače 2024.]

Kanta za mlijeko s poklopcem 10 lit. BrodPlast. Slavonski Brod.

[<https://shop.brodplast.com/proizvod/kanta-za-mlijeko-s-poklopcem-10-lit/>;
pristupljeno: 10. veljače 2024.]

Lechtal Schildkappe. Lechtal. Elbigenalp. [<https://www.lechtal.at/en/services/lechtal-schildkappe.html>]; pristupljeno: 16. veljače 2024.]

Posuda za prijenos hrane/napitaka. Project-trade. Zagreb. [<https://www.project-trade.hr/product/posuda-za-prijenos-hrane-napitaka/>]; pristupljeno: 10. veljače 2024.)

Schildkappe „Bergsommer“. Tirol Shop. Innsbruck.

[<https://tirolshop.com/caps/schildkappe-bergsommer.html>]; pristupljeno: 16. veljače 2024.]

Špangice. Male stvari. Zagreb. (<https://male-stvari.hr/oznaka-proizvoda/spangice/>;
pristupljeno: 21. ožujka 2024.)

Špangice i ukosnice. Kодиć. Zagreb. (<https://kodic.hr/product-category/repromaterijal/metal/spangice-ukosnice-i-podloge/>;
pristupljeno: 21. ožujka 2024.)

Vugrinec, Saša (2024): Fotografiranje je strogo zabranjeno: Top 3 kluba u Berlinu koji su sve ono na što niste navikli. Zagreb: PunKufer.

[[https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zanimljivosti/nekonvencionalni-nocni-klubovi-u-berlinu---818370.html?_gl=1*14sfjqo*_gcl_au*MTUzMzk4MDMxNy4xNzA4MDI4OTQ2](https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zanimljivosti/nekonvencionalni-nocni-klubovi-u-berlinu---818370.html?_gl=1*14sfjqo*_gcl_au*MTUzMzk4MDMxNy4xNzA4MDI4OTQ2;);
pristupljeno: 15. veljače 2024.]

Sažetak

U ovom se radu obrađuju njemačke posuđenice, odnosno germanizmi ekscerpirani iz romana *Ciganin, ali najljepši* Kristiana Novaka, točnije, iz prvih osam poglavlja romana. Cilj je rada prikazati utjecaj njemačkog jezika na hrvatski jezik, osobito na kajkavsko narječje (međimurski dijalekt), kojim je pisan velik dio romana, analizirati germanizme u romanu i predstaviti njihovu ulogu u romanu.

U uvodnom je dijelu rada prikazan kontakt zemalja njemačkog i hrvatskog govornog područja kroz povijest. Potom je kratko opisan sadržaj romana te predstavljen teorijski okvir o osnovnim pojmovima dodirnog jezikoslovlja. Dodirno je jezikoslovlje područje jezikoslovlja koje proučava *jezične dodire*. Tijekom jezičnih dodira dvojezični govornik preuzima riječi iz *jezika davaoca* i unosi ih u *jezik primalac*. Posuđene leksičke jedinice nazivamo *posuđenicama*, a posuđenica koja je iz njemačkog jezika preuzeta u hrvatski naziva se *germanizmom*. Zadaća je dodirnog jezikoslovlja objasniti adaptacijske procese kojima *model* prelazi u *posuđenicu*.

Središnji su dio rada germanizmi ekscerpirani iz Novakova romana te njihova višerazinska analiza.

Ključne riječi: germanizam, dodirno jezikoslovlje, posuđenica, jezični dodiri, roman *Ciganin, ali najljepši*

Zusammenfassung

In dieser Arbeit werden deutsche Lehnwörter, eig. Germanismen aus dem Roman *Ciganin, ali najljepši* von Kristian Novak, genauer gesagt, aus den ersten acht Kapitel des Romans bearbeitet. Das Ziel der Arbeit ist es, den Einfluss der deutschen Sprache auf die kroatische Sprache, insbesondere auf den kajkavischen Dialekt (Međimurje-Dialekt), der zum Schreiben eines großen Teils des Romans verwendet wird, aufzuzeigen, Germanismen im Roman zu analysieren und ihre Rolle im Roman darzustellen.

In der Einleitung der Arbeit werden die Kontakte zwischen deutsch- und kroatischsprachigen Ländern im Laufe der Geschichte dargestellt. Anschließend wird der Inhalt des Romans kurz beschrieben und der theoretische Rahmen der Grundkonzepte der Kontaktlinguistik vorgestellt. Die Kontaktlinguistik ist ein Bereich der Linguistik, der sich mit Sprachkontakten befasst. Bei Sprachkontakten übernimmt der zweisprachige Sprecher Wörter aus der Gebersprache und führt sie in die Nehmersprache ein. Entlehnte lexikalische Einheiten werden Lehnwörter genannt und die aus dem Deutschen ins Kroatische übernommene Lehnwörter werden Germanismen genannt. Die Aufgabe der Kontaktlinguistik besteht darin, die Anpassungsprozesse zu erklären, durch die ein Modell zu einem Lehnwort wird.

Den zentralen Teil der Arbeit bilden Germanismen aus Novaks Roman und deren mehrstufige Analyse.

Schlüsselwörter: Germanismus, Kontaktlinguistik, Lehnwort, Sprachkontakte, Roman *Ciganin, ali najljepši*